

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaali-alan koulutusohjelma

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2010

Katri Rämö ja Riia Viherkoski

LASTEN PARLAMENTILLA KOHTI OSALLISTAVAA TOIMINTAKULTTUURIA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

Marraskuu 2010 | 63 + 2

Eeva Timonen-Kallio, Kari Salonen

Katri Rämö ja Riia Viherkoski

LASTEN PARLAMENTILLA KOHTI OSALLISTAVAA TOIMINTAKULTTUURIA

Kouluissa ja oppilaitoksissa ollaan lisäämässä lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia eri keinoin. Kaiken taustalla on huoli demokratian tulevaisuudesta ja siitä, kuinka vähäistä on suomalaisnuorten yhteiskunnallinen osallistuminen. Oppilaitokset ovat merkittävässä asemassa demokratiassa tarvittavien valmiuksien kehittämisessä. Oppilaitosten toimintakulttuuriin on tarkoitus vakiinnuttaa lasten ja nuorten osallistuva toiminta.

Tutkimuksemme perustuu aloitteeseen perustaa Turkuun oma Lasten Parlamentti. Lasten Parlamentin toiminnan tarkoituksena on saada lapset keskustelemaan keskenään heille tärkeistä asioista sekä luoda kontakti aikuisiin päättäjiin. Toiminnalla tähdätään lapsen oikeuksien parempaan tuntemukseen ja toteutumiseen. Parlamentti tarjoaa 7-12 -vuotiaille lapsille vaikuttamiskanavan sekä päättäjiille ja viranomaisille väylän kysyä erilaisia asioita suoraan lapsilta.

Selvitämme kvalitatiivisessa kyselytutkimuksessamme, miten Turun alakouluissa osallistetaan lapsia ja miten yhteisöllisyys näkyy koulun arjessa. Tutkimuksemme edesauttaa parlamentin perustamista varten koottua työryhmää pääsemään tavoitteeseensa. Työryhmän toiveiden pohjalta toteutimme kartoituskyselyn kaikissa Turun alakouluissa.

Tutkimustulostemme perusteella oppilaskuntatoiminta on vakiintunut useisiin Turun alakouluihin. Oppilaskuntatoiminnan ohella lapsia osallistetaan kouluissa monin eri keinoin. Edelleen osassa kouluista lapsia osallistavat toimintamallit hakevat paikkaansa. Osallisuuden tapaan, kouluissa tulisi korostaa myös yhteisöllisyyttä tukevia toimintamalleja. Turun alakouluissa yhteisöllisyys näkyy niin erilaisten projektien myötä kuin jatkuvana yhteistyönä eri tahojen kanssa. Yhteisöllisyys luo osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta ennen kaikkea sitä voidaan pitää hyvinvointia tuottavana mahdollisuutena ja voimavarana.

ASIASANAT:

Osallisuus, yhteisöllisyys, lapset, koulu, oppilaskunta, kansalaisvaikuttaminen, Lasten Parlamentti

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme of Social Services | Child-, youth- and family work

November 2010 | 63 + 2

Eeva Timonen-Kallio, Kari Salonen

Katri Rämö ja Riia Viherkoski

CHILDREN'S PARLIAMENT – TOWARDS PARTICIPATORY ACTIVITY CULTURE

There is a trend by different means to increase the possibilities for children and young people to influence at schools and institutions. In the background there is a concern for the future of democracy and of the low participation of young Finnish people in public affairs. Educational institutions play a significant role in developing capacity that is necessary in democracy. The plan is to establish participatory involvement of children and young people to the culture of educational institutions.

The proposal to found a Children's Parliament to Turku is the basis for this research. The idea behind the Children's Parliament is to get children among themselves to discuss of issues that they see important and to create contact to adult decision-makers. The aim is to improve awareness and realization of children's rights. The Parliament offers 7-12 –year old children a channel to influence and for decision-makers and public authorities a channel to ask different things directly from children.

In this qualitative survey research we study how children are made participate in primary schools of Turku and how sense of community is seen in everyday life at school. This research helps the work group preparing the establishment of the parliament to achieve its goals. The wishes of the work group formed the basis for this survey research that was carried out in all primary schools of Turku.

The results show that pupil council is an established practice in several primary schools of Turku. In addition to pupil council children are made participate in many ways at schools. However still in many schools modes of inclusion are unsettled. As well as inclusion schools should emphasize also mode of actions that support communality. In the primary schools of Turku sense of communality shows up in different projects as well as in continuous cooperation between different directions. Communality creates inclusion and sense of solidarity, but most of all it can be seen as a possibility and resource that produces welfare.

KEYWORDS:

Inclusion, communality, children, school, pupil council, citizen participation, Children's Parliament

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LAKI JA OIKEUDET LAPSEN TUKENA	8
2.1 Lähtökohtana lait	8
2.2 YK:n lapsen oikeudet	9
2.3 Lapsiasiavaltuutettu	10
3 OSALLISUUS JA KANSALAISVAIKUTTAMINEN	12
3.1 Osallisuuden määritelmät	12
3.2 Lasten ja nuorten osallistamismalleja	14
3.3 Kansalaisvaikuttaminen ja demokraattinen osallistuminen	18
4 KOULU OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ	23
4.1 Osallisuus koulussa	23
4.2 Yhteisöllisyys koulussa	24
4.3 Kodin ja koulun yhteistyö	26
5 SUOMEN LASTEN PARLAMENTTI	29
5.1 Lasten Parlamenttitoiminnan lähtökohdat	29
5.2 Valtakunnallinen Suomen Lasten Parlamentti	30
5.3 Lasten Parlamentti kunnassa	30
5.4 Kokemuksia Lasten Parlamentista	32
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	34
6.1 Tutkimuksen tausta	34
6.2 Tutkimuksen tehtävät ja tavoitteet	34
6.3 Tutkimusmenetelmä	35
6.4 Tutkimusaineiston hankinta	36
6.5 Tutkimusaineiston analysointi	37
7 OSALLISTAVA KOULU	39
7.1 Lasten osallisuutta tukeva ja aktivoiva kouluympäristö	39
7.2 Osallisuutta tukevat hankkeet kouluissa	40
7.3 Kehittämisehdotuksia lasten osallisuuden parantamiseksi	40
8 LASTEN OSALLISUUS TURUN ALAKOULUISSA	42
8.1 Oppilaskunta ja -parlamenttitoiminta	42
8.2 Muut lasten vaikuttamismahdollisuudet koulussa	45

8.3 Lapsia osallistavien toimielimien mahdollisuudet ja uhat	46
8.4 Koulun työyhteisön suhtautuminen lasten osallisuuden vahvistamiseen	47
9 YHTEISÖLLISYYS TURUN ALAKOULUISSA	49
9.1 Yhteisöllisyyden näkyminen koulun arjessa	49
9.2 Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö	50
10 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA	52
10.1 Osallisuuden näkymät Turun alakouluissa	52
10.2 Yhteisöllisyyden merkitys Turun alakouluissa	55
10.3 Tutkimuksen luotettavuus	56
11 LÄHTEET	60

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake
Liite 2. Yhteenveto

KUVIOT

Kuvio 1. Kansalaisvaikuttamisen puumalli (Rantala & Hansen). 20

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on kartoittaa osallisuutta Turun alakouluissa. Kartointus pohjautuu aloitteeseen perustaa Turkuun oma Lasten Parlamentti. Aloitteen pohjalta koottu työryhmä haluaa selvittää ennen parlamentin perustamista, miten Turun alakouluissa tällä hetkellä osallistetaan lapsia. Saimme toimeksiannon työryhmän jäseneltä Anu Oittiselta, joka työskentelee projektipäällikkönä Turun opetuspalvelukeskuksessa. Oittinen toimi yhteistyökumppanimme tässä toimeksiannossa.

Kysely lähetetään keväällä 2010 Turun alakoulujen rehtoreille. Kyselymme muodostuu yhdeksästä kysymyksestä, joista kahdeksan on avoimia kysymyksiä ja yksi on monivalintakysymys. Kysymyksissä selvitetään alakoulujen osallistavaa toimintaa kuten oppilaskunnan tai -parlamentin olemassaoloa sekä lasten vaikuttamismahdollisuuksia päivittäisen toiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa.

Osallistavan kulttuurin luominen on riippuvainen aikuisten asennoitumisesta. Näkevätkö aikuiset lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamisen tärkeänä asiana, jota halutaan edistää? Annetaanko lasten ja nuorten ajatuksille ja ideoille tilaa vai halutaanko ohjat pitää tiukasti omissa käsissä? Kyselyn avulla pyrimme selvittämään muun muassa koulujen työyhteisön suhtautumista lasten osallisuuden vahvistamiseen.

Työryhmän tavoitteena on luoda Turkuun toimiva ja aktiivinen Lasten Parlamentti, jossa lapsilla olisi todellisia vaikuttamismahdollisuuksia. Parlamenttitoiminnan tarkoituksena on saada 7-12-vuotiaat lapset keskustelemaan keskenään heille tärkeistä asioista sekä luoda kontakti aikuisiin päättäjiin. Toiminnalla tähdätään lapsen oikeuksien parempaan tuntemukseen ja toteutumiseen. Parlamentti tarjoaa myös vaikuttamiskanavan päättäjille ja viranomaisille sekä väylän kysyä erilaisia asioita suoraan lapsilta. Tutkimuksemme tarkoitus on edesauttaa työryhmää pääsemään tavoitteeseensa ja saada sitä kautta lasten ääni paremmin kuuluviin. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008.)

Käsitlemme työssämme aluksi lakeja ja oikeuksia, jotka tukevat lasten osallisuutta. Jo Suomen perustuslaissa määritellään, kuinka lapsia tulee kohdella tasa-arvoisina yksilöinä ja kuinka heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Perehdymme tarkemmin osallisuuteen ja kansalaisvaikuttamiseen sekä näiden merkitykseen. Lisäksi esittelemme erilaisia lapsia ja nuoria osallistavia malleja. Tarkastelemme myös koulua osallistavana oppimisympäristönä. Tämän jälkeen esittelemme Suomen Lasten Parlamentin toiminnan lähtökohtia ja avaamme kokemuksia parlamenttitoiminnasta.

Kerromme tutkimuksemme lähtökohdista ja sen etenemisestä. Nostamme esiin aineistomme keskeiset tulokset, joita tarkastelemme omaksumamme teorian pohjalta. Lopuksi laadimme yhteenvedon tutkimuksestamme, jossa tarkastelemme ja pohdimme osallisuutta yhteiskunnallisena käsitteenä.

2 LAKI JA OIKEUDET LAPSEN TUKENA

2.1 Lähtökohtana lait

Lapsen ajatukset ja niiden huomioon ottaminen on säädetty jo Suomen perustuslain kuudennessa pykälässä. Ihmisen perusoikeuksiin kuuluu yhdenvertaisuus lain edessä. Perustuslakiin säädetty pykälä tuo erikseen esille sen, kuinka myös lasta on kohdeltava tasa-arvoisesti. Lapsella on lisäksi oikeus vaikuttaa itseensä kuuluviin asioihin omaa kehitystään vastaavasti. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/73)

Vuonna 2006 asetetun nuorisolain tavoitteena on muun muassa edistää ja tukea nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista. Lähtökohtina tavoitteiden toteuttamisessa pidetään muun muassa yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuuta sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. (Nuorisolaki 27.1.2006/72.)

Perusopetuksen opetussuunnitelma on asetettu osaksi Suomen perusopetuslakia (Perusopetuslaki 21.8.2008/628.) Opetushallituksen määrittelemän perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arvopohjana ovat muun muassa tasa-arvo ja demokratia. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on myös määriteltynä perusopetuksen tavoite edistää yhteisöllisyyttä ja vastuullisuutta. Lisäksi perusteissa korostetaan yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista. Perusopetuksen yhtenä tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen, joiden avulla lapsi pystyy osallistuvana kansalaisena kehittämään demokraattista yhteiskuntaa. (Opetushallitus 2004.)

Unescon Salamanca-sopimus on kaikkien Euroopan maiden vuonna 1994 ratifioima julistus erityisopetuksen periaatteista, toimintatavoista ja käytännöistä. Sopimus on myös huomioitu Suomen perusopetuslaissa sekä esiopetuksen opetussuunnitelman 2000 perusteissa. Julistuksen mukaan opetuksessa tulee kunnioittaa yksilöllisiä eroja ja korostaa henkilökohtaisia vahvuuksia heikkouksien sijaan. Lisäksi julistus painottaa, että kaikilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet oppia. Julistuksen periaatteet eivät koske pelkästään erityisopetusta.

Euroopan maat pitävät Salamanca-sopimusta kaiken koulutuspolitiikan perustana ja sopimus nähdään edelleen tärkeänä erityisopetuksen kulmakivenä. (European-Agency 2010.)

2.2 YK:n lapsen oikeudet

Vuonna 1945 perustettu Yhdistyneet Kansakunnat (YK) hyväksyi ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 10. joulukuuta 1948. Ihmisoikeuksien julistuksen tarkoituksena oli turvata kaikille ihmisille ihonväriin, sukupuoleen, maahan, uskontoon, varallisuuteen tai mielipiteisiin katsomatta samanlaiset oikeudet elämään. (Amnesty International 2007–2009.)

Yleisen ihmisoikeuksien sopimuksen ei todettu kuitenkaan turvaavan lasten elämää tarpeeksi hyvin. Lapset otettiin viimein huomioon YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa, joka hyväksyttiin 20.11.1959. Julistus jäi kuitenkin hyvin yleiselle ja filosofiselle tasolle eikä se ollut sitova. Näin ollen julistusta loukkaavia valtioita ei voitu asettaa vastuuseen. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008; Unicef 2010.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen luonnostelu sai alkunsa vuonna 1979, kun vietettiin kansainvälistä lapsen vuotta. Sopimuksen valmistelu kesti vuosia, koska ongelmiksi nousivat valtioiden erilaiset tarpeet ja kulttuuritaustat. Lapsen oikeuksien sopimuksen pohjana pidettiin länsimaista käsitystä ihmisoikeuksista. Tämä seikka huolestutti monia Euroopan ulkopuolisten kulttuurien edustajia. Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin yksimielisesti YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Kaiken kaikkiaan 56 maata allekirjoitti sopimuksen tammikuussa vuonna 1990. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008; Unicef 2010.)

Suomi ratifioi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 20.7.1991. Lapsen oikeuksien sopimus kattaa kokonaisuudessaan lapsen oikeudet kuten oikeuden kansalaisuuteen, terveydenhoitoon ja opetukseen. Lisäksi se antaa lapselle oikeuden vaikuttaa kehitystasonsa mukaisesti omiin asioihinsa. Sopimuksen allekirjoittanut valtio on velvollinen suojaamaan lasta muun muassa seksuaaliselta

hyväksikäytöltä. Lapseksi katsotaan kaikki alle 18-vuotiaat. (Ulkoasiainministeriö 2006.) YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus katsotaan yhtä velvoittavaksi kuin laki. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008.)

2.3 Lapsiasiavaltuutettu

Lasten oikeuksien edelläkävijämaina on yleisesti ottaen pidetty Pohjoismaita. Pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle tyypillistä on, että lasten oikeudet on otettu varhaisessa vaiheessa huomioon (Therborn 1993, 265). Pohjoismaita verrattaessa on Norja ansioitunut uranuurtajana lasten oikeuksien ja osallistumisen kehittämisessä. Norja perusti ensimmäisenä maana valtiollisen lapsiasiavaltuutetun viran vuonna 1980. (Kiili 2006, 17–18.)

Lapsiasiavaltuutetun virka perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka hyväksyttiin Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989. Eduskunnassa tehtiin 1990-luvulla lukuisia aloitteita lapsiasiavaltuutetusta, kunnes vuonna 2005 laki lapsiasiavaltuutetusta astui voimaan ja Suomi sai ensimmäisen lapsiasiavaltuutettunsa. Suomen ensimmäinen lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula aloitti viisivuotiskautensa 1.9.2005. (Lapsiasia 2010.)

Vaikka lapsiasiavaltuutetun virka on itsenäinen, kuuluu se hallinnollisesti sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen. Ministeriö ei kuitenkaan ohjaa lapsiasiavaltuutetun toimintaa. Lapsiasiavaltuutettu tekee yhteistyötä muun muassa kuntien, kirkon, järjestöjen, tutkijoiden sekä muiden lapsipolitiikan toimijoiden ja alan asiantuntijoiden kanssa. (Lapsiasia 2010.)

Lapsiasiavaltuutetun tavoitteena on edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja rakentaa siltaa lapsen ja lapsipolitiikan välille. Vaikka lapsiasiavaltuutetun tavoite on olla myös lapsen äänen vahvistaja, ei hän voi ratkoa yksittäisten lasten tai perheiden asioita eikä hän voi muuttaa muiden viranomaisten päätöksiä. (Lapsiasia 2010.)

Lapsiasiavaltuutettua sitoo laissa määritetyt tehtävät. Valtuutetun tehtävänä on seurata lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista sekä kehittää yhteistyötä lapsipolitiikan toimijoiden välille. Tärkeimpiä lähtökohtia lapsiasiaval-

tuutetun työssä ovat lasten mielipiteiden ja viestien huomioiminen. Näitä lapsen oikeuksiin ja hyvinvointiin liittyviä viestejä lapsiasiavaltuutetun toimisto ottaa vastaan verkkosivuillaan ja kirjeitse. Valtuutettu pitää myös yhteyttä lapsiin ja nuoriin ja pyrkii välittämään heiltä saadun tiedon päätöksentekijöille. Näin ollen hänen tehtävänä on vaikuttaa päätöksentekijöihin lapsinäkökulmasta. Lisäksi hän välittää lapsia ja nuoria koskevan tiedon lasten parissa työskenteleville, viranomaisille ja muulle väestölle. Lapsiasiavaltuutettu edistää kaikella toiminnallaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. (Lapsiasia 2010.)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta lapsiasiavaltuutettu raportoi joka vuosi valtioneuvostolle. Vuosikirjassaan hän tuo esille sen, kuinka lasten oikeudet ovat toteutuneet. Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta hän arvioi valtionhallinnossa vireillä olevia hankkeita. Lisäksi hän raportoi vuosikirjassaan lasten hyvinvoinnin kehityksestä ja lainsäädännössä havaituista puutteista. (Lapsiasia 2010.)

3 OSALLISUUS JA KANSALAISVAIKUTTAMINEN

3.1 Osallisuuden määritelmät

Osallisuus on sana ja määritelmä, jonka voi nähdä esiintyvän useissa erilaisissa asiapapereissa ja -kirjoissa. Se on niin sanotusti läpäissyt politiikan kentän ja tullut hyväksytyksi ihmisten mielissä käsitteenä. Osallisuus käsitteenä on niin laaja, että sen merkitys voi vaihdella käyttötilanteen ja yksilön mukaan. Osallisuutta on tutkittu monelta eri kannalta, mutta lukuisista yrityksistä huolimatta sitä ei osata sijoittaa mihinkään tiettyyn kategoriaan. Sille ei ole pystytty myöskään luomaan täsmällistä ja yleisesti hyväksyttävää määritelmää. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 10.)

Osallisuudesta voidaan erotella sekä yksilöllinen että yhteisöllinen elementti. Jotta osallistava toiminta voi olla mahdollista, pitää yksilön tuntea itsensä arvokkaaksi ja yhteisön on oltava sellainen, että osallisuus on mahdollista. Yksin ei pysty olemaan osallinen. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 12.) Osallisuuden olennaisena piirteenä voidaan pitää yksilön omaa kokemusta. Lasten ja nuorten kohdalla osallisuus ilmenee tunteena, joka tulee esille heidän tiedoistaan, tarinoistaan ja käyttämistään paikallisista puhetavoista. Osallinen nuori on sellainen, joka osaa arvostaa omaa rooliaan yhteisössään ja tuntee itsensä päteväksi yhteiskunnan jäseneksi. (Gretschel 2002, 90–91.)

Gretschel (2002, 94) tuo monipuolisesti esille (ks. Niiranen 1997, 137–188) myös osallistamisen eri määritelmät. Hän kertoo osallistamisen tarkoittavan viestintää, kiinnostuksen herättämistä ja tilan tekemistä. Hän toteaa, että osallistamisessa on tärkeää avata eri mahdollisuuksia ja osallistamiskanavia sekä parantaa osallistumisen valmiuksia. Kaiken kaikkiaan osallistamisessa on ensisijaisesti tuettava osallisuuden, yhteisöllisyyden ja kuulluksi tulemisen kokemuksista nousseita tunteita ja ajatuksia.

Jotta lasta tai nuorta voidaan osallistaa, on oltava käytössä erilaisia menetelmiä. Ideaali ja aidosti osallinen tilanne antaa yksilölle tilan, jossa hänen on mahdollista tulla tunnetuksi omana itsenään, tärkeänä osana ympärillä olevaa

yhteisöä. Tällainen yhteisö voi olla esimerkiksi perhe tai pienryhmä. Nykypäivän globaalissa maailmassa voidaan osallisuutta tarkastella myös ekosysteemin kannalta katsottuna. Ekosysteemiin osallistuva henkilö nähdään näin yksilönä, joka ottaa vastuun luontosuhteestaan. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 13.)

Kun yksilölle annetaan mahdollisuus toimia, pystyy hän osallistumaan. Vallan ja vastuun jakaminen on osa osallisuutta. Osallistavaa tilannetta ei tapahdu, jos yksilöä kuunnellaan, mutta hänen mielipiteitään ei oteta huomioon tai niille ei anneta mitään merkitystä yhteisön toiminnasta päättäessä. Osallinen tilanne voidaan nähdä velvollisuuksina ja vastuunottamisena. Osallinen yksilö pitää huolta ryhmän tai yhteisön toiminnasta. Osallisuus on sitoutumista johonkin tiettyyn toimintaan. Sitoutumalla osallistuva lapsi tai nuori pääsee vaikuttamaan ja kehittämään yhteisiä asioita. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 14.)

Viime kädessä osallisuutta voidaan pitää eettisenä ideaalina, jonka tavoite on luoda ryhmiä, yhteisöjä ja yhteiskuntia. Jäsenten ei koskaan tarvitse tuntea olevansa kokonaisuudesta poikkeavia, irrallisia yksilöitä. Tämä on ihannetila, jossa yksilöt pyrkivät siihen, että kaikki voivat kokea olevansa yhteisön arvostettuja jäseniä. Tätä kautta he pystyvät vaikuttamaan yhteisön toimintaan. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 17.) Osallisuuden voi näin määritellä yksilön tunteena ja yhteisön tilana. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 14.)

Osallisuuden portaat ja ulottuvuudet

Osallisuus voidaan määritellä myös porras- tai tikapuumalleilla. Näitä malleja voi kuvailla siten, että alimmalla portaalla yksilöllä on vähän tai ei ollenkaan mahdollisuuksia vaikuttaa. Mitä korkeammalle yksilö kiipeää, sitä enemmän hänellä on valtaa. Ajatuksena tällaisessa porras- tai tikapuumallissa on, että yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa. Alimmilla portailla osallisuutta on nähtävissä vähän ja ylimmillä tasoilla taas paljon. Näitä malleja on kritisoitu siitä, että ne eivät ota huomioon yksilön subjektiivisten kokemusten merkitystä. Tällaisen mallin oletusarvona on, että osallisuus nähdään lisääntyvän automaattisesti samalla, kun yksilön valta ja vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät. (Oranen 2008, 9.)

Thomas (2002, 174–176) on kritisoinut edellä mainittuja porras- ja tikapuumalleja niiden yksilotteisuutensa vuoksi. Hänen mielestään osallisuutta ei voida nähdä niin, että joko sitä on vähän, paljon tai vaihtoehtoisesti ei ollenkaan. Thomas on jakanut osallisuuden eri ulottuvuuksiin, joissa osallisuuden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja näin yksilön kokemus osallisuudesta voi muuttua niiden mukaan.

Thomasin osallisuuden ulottuvuudet antavat yksilölle mahdollisuuden valita osallistuuko tämä johonkin prosessiin vai ei. Yksilöllä on oikeus kieltäytyä osallistumisesta, joka voidaan nähdä eräänlaisena osallisuuden muotona. Osallisuuden ulottuvuuksiin kuuluu yksilön oikeus saada tietoa muun muassa omista oikeuksistaan ja roolistaan prosessissa. Lisäksi yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa prosessiin sekä ilmaista itseään. Osallisuuden ulottuvuuksiin kuuluu yksilön mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä itsenäiseen päätöksentekoon. (Thomas 2002, 174–176.)

3.2 Lasten ja nuorten osallistamismalleja

Norjan Porsgrunnin malli

Norjassa sijaitseva Porsgrunnin kaupunki on ollut esillä positiivisessa valossa mediassa, kun käsittelyn aiheena on ollut lasten osallisuus ja sen kehittäminen. Vuonna 1992 Porsgrunnin kaupungissa lähdettiin toteuttamaan hanketta, jossa kaikki oppilaat alakoulusta lähtien olivat koululuokissa mukana tekemässä aloitteita oman arkipäivänsä parantamiseksi lähiympäristössään. Porsgrunnin malli sai näin alkunsa. (Lillestøl 1998, 8, 44.)

Porsgrunnin poliitikkojen toiveena oli, että hallintokunnat tukisivat lapsista itsestään lähteviä ja lasten mielestä tärkeitä aloitteita. Poliitikot eivät halunneet, että ammatti-ihmiset päättävät kaikkia lasten asioita ja omasta mielestään tietävät, mitä lapset haluavat ja tarvitsevat. Porsgrunnin kunnanhallitus päätti myöntää vuoden 1992 talousarviossa 100 000 kruunua lapsi- ja nuorisolähtöisiin hankkeisiin. Lapset ja nuoret saivat osallistua kaupungintalokokouksiin, jossa he saivat itse päättää varojen jakamisesta kunnan poliittisen johdon läsnä ollessa. Eri

hallintokuntien talousarvioesityksissä pyrittiin ottamaan huomioon lapsilta ja nuorilta tulleet ehdotukset pitkän tähtäimen hankkeisiin. (Lillestøl 1998, 40.)

Porsgrunnin malli lähti liikkeelle kunnan lapsiasiamiehen Kjell Lillestølin työpanoksen avulla. Lillestøl kiersi paikallisissa kouluissa auttamassa lapsia ja opettajia eri ideoiden keräämisessä ja oppilaskuntien perustamisessa. Porsgrunnin malli ei ole vain malli vaan myös lapsilähtöinen ajattelutapa. Ajattelutavan pitäisi näkyä toiminnan kaikissa vaiheissa alun ideoinnista lopun toteutukseen. Suomessa Porsgrunnin mallia toteuttavissa kunnissa lapsi- ja nuorisolähtöiset hankkeet toteutetaan suurilta osin normaalina aikuislähtöisenä kunnantöinä. Porsgrunnin mallin tavoitteena on painottaa lasten ja nuorten osuutta päätöksentekoprosessin lisäksi päätösten täytäntöönpanossa. (Gretschel 2002, 76.)

Porsgrunnin mallia toteuttavissa kouluissa luokan oppilaiden kesken järjestetään kokous, jossa oppilaat keräävät kehittämissuhteet. Ehdotukset liittyvät omaan luokkaan ja koko kouluympäristön kehittämiseen. Tulevaisuusverstaamenetelmää voidaan käyttää yhtenä työskentelytapana. Oppilaskunnan hallitus koostuu luokissa valituista edustajista. Oppilaskunnan hallituksen kokouksissa käsitellään luokkien ehdotukset ja laitetaan ehdotuksista nousseet hankeideat tärkeysjärjestykseen. Oppilaskunnan hallituksen kokouksissa valitaan myös edustajat Ylipormestarin tai Pikkuparlamentin kokoukseen. (Gretschel 2002, 75.)

Kaikkien koulujen oppilaskuntien hallitusten edustajat kokoontuvat yhteen ja kokouksessa lapset ja nuoret päättävät määrärahan käytöstä. Kokousta johtaa ylipormestari tai valtuuston puheenjohtaja ja sitä ovat seuraamassa poliitikot ja virkamiehet. Kokouksissa voidaan käsitellä esimerkiksi välittömästi toteutettavia hankkeita, jotka on tarkoitus ottaa huomioon kunnan tai kaupungin talousarviossa. (Gretschel 2002, 75.)

Kokouksen jälkeen välittömät hankkeet menevät heti toteutukseen virallisessa hankkeiden toteuttamisjärjestelmässä. Lapsi- ja nuorisolähtöisiä hankkeita toteutetaan siis kunnan normaalina toimintana aikuisten tekemänä. Osan hank-

keista lapset ja nuoret pääsevät toteuttamaan aikuisten avustamana. (Gretschel 2002, 75.)

Kempeleen Pikkuparlamentti

Kempeleen kunnassa toimiva Pikkuparlamentti pohjautuu osaltaan Norjan Porsgrunnin malliin. Toiminta aloitettiin vuonna 1999, kun kunnassa heräsi huoli siitä, miten lapset ja nuoret saataisiin kiinnostumaan yhteisten asioiden hoitamisesta. Samalla haluttiin saada lasten ja nuorten ääni kuuluviin kunnan suunnittelu- ja päätöksentekoprosessissa. (Kempeleen kunta 2010.)

Pikkuparlamentti-työskentely alkaa koululuokista, joista kerätään oppilaiden ehdotuksia ja toiveita oman luokan ja kouluympäristön kehittämistä varten. Luokkien edustajista koostuvat oppilaskunnat käsittelevät luokista tulleet kehittämissuositukset ja selvittävät niiden mahdolliset kustannukset sekä asettavat hankkeet tärkeysjärjestykseen. Oppilaskuntien ohella kunnan nuorisotoimessa toimii Nuorisotoimen edustajat-ryhmä. Ryhmä on tarkoitettu niille nuorille, jotka haluavat osallistua vaikuttamistoimintaan koulun ulkopuolella. (Gretschel 2002, 76.)

Pikkuparlamentin 17 hengen edustajisto muodostuu oppilaskuntien ja nuorisotoimen edustajista seuraavasti: kultakin ala-asteelta kaksi edustajaa, yläasteelta neljä edustajaa, lukiosta kolme edustajaa ja nuorisotoimesta kaksi edustajaa. Pikkuparlamentti kokoontuu kaksi kertaa vuodessa täysistuntoon, jossa käsitellään lasten ja nuorten esittämiä hanke-esityksiä ja kehittämissuosituksia sekä päätetään välittömien hankkeiden toteutumisesta. (Kempeleen kunta 2010.)

Ennen varsinaista Pikkuparlamentin kokousta kokoontuvat ala-asteiden oppilaskuntien edustajat alahuoneeseen ja yläasteen, lukion ja nuorisotoimen edustajat ylähuoneeseen. Ala- ja ylähuoneissa edustajat kokoavat ja valmistelevat esitykset kokousta varten. (Gretschel 2002, 76–77.) Pikkuparlamentin kokouksen puheenjohtajana toimii kunnanvaltuuston puheenjohtaja. Kokouksessa ovat mukana myös osastopäällikkötason johtavat viranhaltijat ja nuorisotoimen edustaja. Lisäksi lasten ja nuorten ohjaavat opettajat osallistuvat Pikkuparlamentin istuntoon, mutta he eivät puutu kokouksen kulkuun millään tavalla. Kevään kokouksessa edustajat päättävät 7000 euron rahapotin jakamisesta, jonka Pikku-

parlamentti saa käyttöönsä joka vuosi. Rahoilla on muun muassa toteutettu skeittausalue urheilupuistoon, parannettu liikenneturvallisuutta sekä hankittu pihakalusteita kouluihin. (eNorssi 2005.)

Hesan Nuorten Ääni

Vuonna 1998 perustettu Hesan Nuorten Ääni on Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen ja opetusviraston hanke nuorten osallisuuden edistämiseksi. Hankkeen taustalla on aloite nuorisovaltuuston perustamisesta Helsinkiin. Nuorisovaltuuston sijaan kaupunki päätti kehittää osallistumismallia, joka tavoittaisi useampia nuoria. (Gretschel 2002, 78.)

Hesan Nuorten Ääni-kampanjassa halutaan antaa lapsille ja nuorille positiivisia kokemuksia päätöksentekoon osallistumisesta. Lasten ja nuorten oikeutta osallistua asuin- ja elinympäristönsä kehittämiseen perustellaan sekä yhteiskunnallisesta, kansalaisyhteiskunnallisesta että pedagogisesta näkökulmasta. Yhteiskunnallisessa näkökulmassa nousee esiin huoli siitä, että lapset ja nuoret eivät koe olevansa osa yhteiskuntaa. Myöskään yhteiskunnan eri instituutiot eivät anna riittävästi mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja toimintaan. Kansalaisyhteiskunnallisessa näkökulmassa korostetaan, että julkisen vallan ja aikuisten tulisi kunnioittaa lapsia ja nuoria oikeussubjekteina. Pedagogisessa näkökulmassa perustellaan osallistavan ja demokraattisen toimintakulttuurin tärkeyttä kasvatuksellisena tekijänä. Vaikuttamaan oppii vain demokraattisessa toimintakulttuurissa. (Gretschel 2002, 78.)

Demokratiataitoja opetellaan käytännössä Helsingin koulujen oppilaskunnissa, nuorisotalojen toimintaryhmissä ja nuorten Avoimissa Foorumeissa. Hankkeen kouluissa järjestetään tulevaisuusverstaat, joissa oppilaat saavat tehdä ehdotuksia oman kouluympäristönsä parantamiseksi. Oppilaskunnan hallitus valitsee kaikkien luokkien ehdotuksista parhaan hanke-ehdotuksen ja koulun edustajat yliopormestarin kokoukseen. Kokouksessa keskustellaan kaikkien koulujen ehdotuksista ja jokainen koulu saa perussumman omaa hankettaan varten. (Helsingin kaupungin opetusvirasto 2004.)

Alueellinen nuorisotyö toteutuu nuorisotalojen kautta, joissa opetellaan sisäistä demokratiaa. Nuorten kanssa toteutetaan erilaisia hankkeita, jotka kohdistuvat heidän oman alueensa toimintaympäristöön, nuorten vapaa-ajanviettoon tai kulttuuritoimintaan. Yhteistyötä tehdään muun muassa koulujen oppilaskuntien ja paikallisten nuorisojärjestöjen kanssa. (Helsingin kaupungin opetusvirasto 2004.)

Kolmas koko Helsinkiä koskettava osallisuusareena on nuorten Avoimet Foorumit. Foorumit ovat päivän kestäviä työpajoja, joissa nuoret pääsevät keskustelemaan päättäjien ja poliitikkojen kanssa. Avoimien Foorumien tarkoitus on tutustuttaa nuoria politiikkaan sekä yhteiskunnallisten asioiden hoitoon ja sitä kautta lisätä nuorten osallisuuden kokemuksia. (Helsingin kaupungin opetusvirasto 2004.)

3.3 Kansalaisvaikuttaminen ja demokraattinen osallistuminen

Suomalainen yhteiskunta perustuu demokratiaan. Demokraattisen yhteiskunnan perusarvona pidetään sitä, että jokaisella on oikeus tasavertaisena osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehityksen ohjaamiseen. Toisena keskeisenä pyrkimyksenä on vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta. (Gretschel 2002, 12.).

Perustuslaki luo pohjan demokratian toteutumiselle yhteiskunnassa. Laissa määritellyt demokraattiset periaatteet koskevat siis myös lapsia ja nuoria, vaikka heitä pidetäänkin perinteisen käsityksen mukaan alaikäisinä. Iästä johtuen lapsilla ja nuorilla ei ole äänestysoikeutta valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa. Perustuslaki velvoittaa kuitenkin aikuisia luomaan lapsille ja nuorille omia osallisuusareenoita, joiden kautta he pääsevät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin kehitystasonsa mukaisesti. (Gretschel 2002, 12.).

Toimintaa, jossa kansalaiset pyrkivät säilyttämään tai muuttamaan yhteiskunnassa vallalla olevia asioita, kutsutaan kansalaisvaikuttamiseksi. Aktiivinen osallistuminen yhteiskunnan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon kuvaa esimerkillisen kansalaisvaikuttajan toimintaa. Kansalaisvaikuttaminen on tärkeää

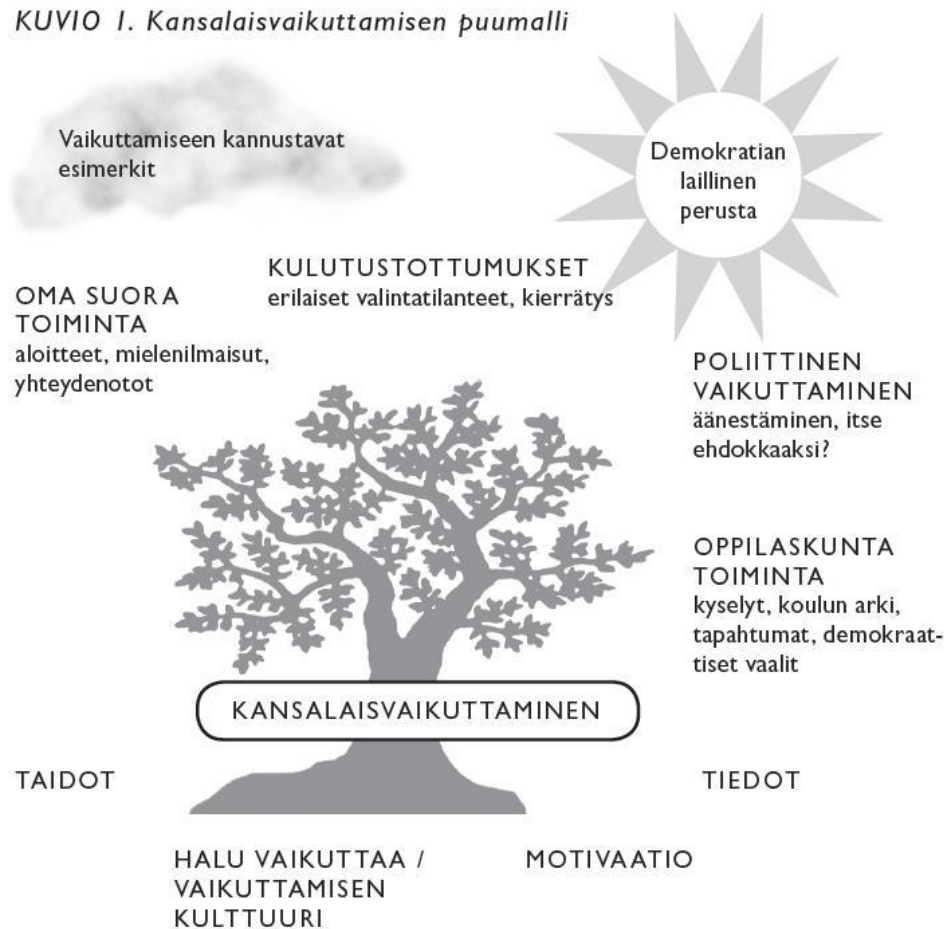
osa toimivaa demokratiaa ja se pitää myös demokratian virkeänä. Vaaleissa äänestäminen tai esimerkiksi asukasyhdistyksessä toimiminen ovat perinteisiä vaikuttamisen keinoja. (Kansanvalta 2007.)

Demokraattisessa yhteiskunnassa tulisi vahvistaa ”alhaalta ylös” suuntautuvaa vaikuttamista, jossa myös alhaalla olevilla tavallisilla ihmisillä on todellista poliittista valtaa. Kansalaisilla tulee olla mahdollisuus keskustella keskenään heille tärkeistä asioista ja luoda yhteisiä näkemyksiä. Kansalaisilla pitää olla mahdollisuus myös hyödyntää eri julkisuuden areenoita, joiden kautta he voivat kohdata muita ihmisiä ja saada mielipiteilleen näkyvyyttä. (Gretschel 2002, 17.)

Kouluissa ja oppilaitoksissa ollaan lisäämässä lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia eri keinoin. Kaiken taustalla on huoli demokratian tulevaisuudesta ja siitä, kuinka vähäistä on suomalaisnuorten yhteiskunnallinen osallistuminen. (Suutarinen 2006, 5.) 1970-luvulla kouluissa oli aktiivisesti toimivia kouluneuvostoja ja puhuttiin kouludemokratiasta. Niistä oltiin kuitenkin montaa eri mieltä ja yhtenä ajatuksena oli, että kouluneuvostot olivat liaksi puoluepoliittisointuneita. Kouluneuvostoja kritisoitiin myös siitä, etteivät ne kehittäneet kouluja vaan pyrkivät taistelemaan poliittisista valta-asetelmista. Kouluneuvostot jättivät aikalaistensa mieleen epäluulon nuorten kansalaistoimintaa kohtaan. Kauan alalla olleita opettajia onkin kritisoitu siitä, että he edelleen mieltävät kouluissa tapahtuvan demokraattisen toiminnan 70-luvulla kouluissa vaikuttaneiden radikaalien toimiin. (Suutarinen 2006, 66–67.)

Kimmo Kotron kansalaisvaikuttamisen puumalli on yksi esimerkki siitä, kuinka kansalaisvaikuttaminen voidaan nähdä osana koulukulttuuria. Mallissa huomioidaan oppilaiden erilaiset lähtövalmiudet niin tiedollisesti kuin taidollisesti.

KUVIO 1. Kansalaisvaikuttamisen puumalli

Kuvio 1. Kansalaisvaikuttamisen puumalli (Rantala & Hansen 2006, 20.)

Puumallissa kasvun edellytyksinä nähdään aurinko, joka kuvastaa demokraattisessa yhteiskunnassa vallitsevia lakeja ja oikeuksia. Pilvi nähdään koulusta ja ympäröivästä yhteiskunnasta omaksuttavina vaikuttamismalleina. Kasvu lähtee liikkeelle juurista - halusta, kyvystä ja syystä vaikuttaa. Puun runkona ja kantavina oksina toimivat alakoulussa omaksuttava vaikuttamisen halu sekä perustiedot ja -taidot. Näiden avulla siirrytään kohti tiedollisesti monisyisempää latvustoa, joka kuvastaa oppilaiden siirtymistä yläkouluun ja toisen asteen koulutukseen. (Rantala & Hansen 2006, 20–21.)

Opetusministeriö laati vuonna 2001 opettajankoulutuksen kehittämissuunnitelman, jossa korostettiin opettajan työn yhteiskunnallista merkitystä. Ohjelman mukaan tulevaisuuden opettajalla tulee olla valmius osallistua ja vaikuttaa aktiivisesti yhteiskunnan kehitykseen. Opettaja on keskeisessä asemassa oppilaiden ar-

vomaailman luomisessa. Lisäksi opettaja vaikuttaa olennaisesti siihen, miten demokraattinen kasvatus toteutuu kouluissa. (Opettajankoulutuksen kehittämissuunnitelma 2001, 7.)

Vuonna 2004 käynnistyi valtioneuvoston kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. Tässä politiikkaohjelmassa korostettiin oppilaitosten merkitystä kansalaiskasvatuksessa. Lisäksi politiikkaohjelmassa painotettiin sitä, kuinka merkittävä rooli oppilaitoksilla on demokratiassa tarvittavien valmiuksien kehittämisessä. Politiikkaohjelman kunnianhimoisena tavoitteena oli saada Suomi Euroopan parhaiden maiden joukkoon, kun kyseessä on kansalaisvaikuttaminen. Oppilaitosten toimintakulttuuriin oli tarkoitus vakiinnuttaa lasten ja nuorten osallistuva toiminta. Tällä saralla Suomella on pitkä välimatka etenkin muihin Pohjoismaihin, joille on jo kehittynyt vankat perinteet osallistumisesta korostavassa demokratiassa. (Suutarinen 2006, 5.)

Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa-hanke oli osa pääministeri Matti Vanhasen vuonna 2004 laatimaa kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa. Nuorten kasvattaminen aktiiviseen ja kriittiseen kansalaisuuteen oli yksi hankkeen tavoitteista. Nuoret tarvitsevat omakohtaisia kokemuksia osallisuudesta ja yhteisten asioiden hoitamisesta kouluympäristössä. Opettajankoulutus on suurin tie muuttaa koulujen osallistamiskulttuuria. Opettajat ovat avaintoimijoita kouluyhteisön osallistamiskulttuurin vahvistamisessa. (Rantala & Hansen 2006, 11.) Hankkeen loputtua todettiin, että hanke ei onnistunut luomaan selkeitä ja yhtenäisiä edellytyksiä kansalaisvaikuttamista edistävälle opettajankoulutukselle. Hankkeessa luoduista yhteistyöverkostoista huolimatta kansalaisvaikuttamisen edistäminen on edelleen yksittäisten toimijoiden kiinnostuksen varassa. (Hansen 2007, 6.)

Vuonna 2006 säädetty uusi nuorisolaki velvoittaa kuntia kuulemaan päätöksissään nuoria. Peruskoulujen ja keskiasteen oppilaskuntatoiminnasta on tullut lain myötä osa joidenkin kuntien kunnallista osallistumis- ja vaikuttamisjärjestelmää. Tavoitteena on, että näin lapset ja nuoret pääsevät oppilaskuntiensa kautta vaikuttamaan sekä oppilaitostensa että kotipaikkakuntiensa asioihin. Toivottavaa on, että uudistusten ja lain myötä lapsia ja nuoria ei enää nähtäisi oppilaitoksissa.

sa pelkinä koululaisina, opiskelijoina ja tulevaisuuden työvoimana, vaan myös kehittävinä ja vaikuttavina kansalaisina. (Suutarinen 2006, 5-6.)

Saksalainen politiikan tutkija ja vaihtoehtoisen pedagogian kehittäjä Oskar Negt pitää tärkeänä sitä, että pedagogisessa yhteisössä lapsilla ja nuorilla olisi mahdollisuus vapaaseen, avoimeen keskusteluun ja toiminnallisuuteen. Käytännössä tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että lapset ja nuoret voisivat keskustella kouluissa aikuisten tukemana avoimesti ja spontaanisesti omasta toiminnastaan ja tuntemuksistaan. Toisin sanoen, aikuiset sallivat ja rohkaisevat lapsia ja nuoria kohtaamaan ja käsittelemään asioita. Keskustelusta muodostuu avoin dialogi, jossa lapset ja nuoret kertovat kokemuksiaan asioista ja aikuiset tuovat tähän oman näkemyksensä. Dialogin tavoitteena on neuvotella yhdessä, mistä asiassa on kyse ja miten tästä jatketaan eteenpäin. (Gretschel 2002, 17–18.)

4 KOULU OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

4.1 Osallisuus koulussa

Osallisuutta ja demokraattisia arvoja on painotettu perusopetuksen opetus-suunnitelman perusteissa, joten koulujen velvollisuus on toiminnallaan tuoda esille nämä arvot. Lisäksi ihmisoikeudet, tasa-arvo ja yhteisöllisyys ovat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa esille tuotuja käsitteitä, jotka pitäisi olla edustettuina suomalaisessa koulumaailmassa. (Opetushallitus 2004.) Koulun tulisi demokraattisena yhteisönä muistaa edustaa omia arvojaan eikä vain opettaa niitä (Saloviita 2006, 149).

Yhtenä osallisuuden väylänä kouluissa voidaan pitää oppilaskuntatoimintaa. Oppilaskunnan tai vastaavan järjestelmän avulla lapset ja nuoret saavat äänensä kuuluviin heitä koskevissa asioissa. Viime vuosina oppilaskuntatoimintaa ja oppilaiden osallisuutta on alettu kehittämään. Elokuussa 2007 perusopetuslakiin tuli muutos, joka kehottaa kouluja perustamaan oppilaskunnan. Jos koulu ei järjestä oppilaskuntatoimintaa, sen tulee muutoin huolehtia oppilaiden kuulemisesta. Tämän lainmuutoksen tarkoituksena on tuoda kouluihin lasten ja nuorten kuulemistä tukeva toimintamalli. Lainmuutoksen mukana tuomat velvoitteet koulujärjestelmässä tapahtuvat hitaasti. Tämä siitä syystä, että yksittäiset ja aktiiviset oppilaskuntia ohjaavat opettajat ja muutamat valveutuneet taistelevat edelleen vallitsevia vanhoja asenteita, ajanpuutetta ja varsinkin välipitämättömyyttä vastaan. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 119–120.)

Lasten kuulemistä ja osallisuuden vahvistamista arjen pedagogisessa toiminnassa pitää painottaa monestakin eri syystä. Nämä tekijät ovat laadukkaan kasvatus- ja opetustyön peruselementtejä ja niitä voidaan pohtia kolmen eri tarkastelukulman avulla: yhteiskunnallinen, pedagoginen ja ammatillisen kehittymisen tarkastelukulma. (Ikonen & Virtanen 2007, 168.)

Yhteiskunnallisen tarkastelukulman kautta katsottuna käsitys lapsista yhteiskunnan jäsenenä ja toimijoina on muuttunut huomattavasti viime vuosikymmenten aikana. Nykyinen lapsuuskäsitys tuo esille lasten pätevyyden ja tasa-

arvoisuuden kansalaisina. Näin ollen lapsella on oikeus ilmaista omat näkemyksensä ja osallistua itseään koskevista asioista päättämiseen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Lasten osallistavaa toimintaa tukevat valtakunnalliset säädökset ja linjaukset kuten esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelma perusteet. Tällaiset säädökset ja linjaukset antavat selkeän perustan lasten osallisuutta ja kuulemista tukevalle kasvatukseen ja opetustyölle. Silti kasvatuksen ammattilaisten käytännön tiedoissa, taidoissa ja varsinkin asennoitumisessa on kehittymisen varaa. (Ikonen & Virtanen 2007, 168–169.)

Lapsen osallisuuden vahvistamista ja näkökulman tavoittamista voidaan tarkastella myös nykyaikaisen pedagogisen tarkastelukulman avulla. Yksilölliset kokemukset ja lapselle merkityksellinen toiminta lisäävät hänen sitoutumistaan ja oppimismotivaatiotaan. Lapsen kokiessa muiden ihmisten arvostavan hänen ajatuksiaan ja kokemuksiaan, lisääntyy hänen myönteinen käsitys itsestään. Oleellista kuitenkin on, että lasten kuuleminen ja vaikuttaminen tapahtuu aikuisten tietoisuuden lisäksi myös lasten tietoisuudessa. (Ikonen & Virtanen 2007, 110–171.)

Kasvattajan oma ammatillinen kehittyminen on lähtökohtana lasten näkökulman tavoittamiselle ja osallisuuden vahvistamiselle. Asiantuntijuuden kehittymiselle ei riitä, että ihminen osaa uudet ajatusmallit ja käsitteet pelkästään tiedollisella tasolla. Asiantunteva kasvattaja osaa reflektoida omia käytännön kokemuksiaan ja sitä kautta sisäistää oma hiljainen tietonsa. (Ikonen & Virtanen 2007, 173–174.)

4.2 Yhteisöllisyys koulussa

Yhteisöllisyyden korostamisen voidaan katsoa vahvistuneen Suomessa 1990-luvun puolivälissä. Suomi oli tällöin yksi yhdeksästäkymmenestä valtiosta, joka allekirjoitti inklusiivista kasvatusta käsittelevän Salamanca-sopimuksen. (Rautianen 2005, 95.) Kasvatuskäytännöissä pidetään yhteisöllisyyden kokemista ja merkitystä tärkeänä päämääränä. Luukkainen ja Valli (2005, 96) kertovat (ks. Beck & Kosnik), kuinka yhteisöllisyyden edistämällä voidaan lisätä toisten

kunnioittamista, yhteistyöhalukkuutta ja erilaisuuden arvostamista sekä kykyä toimia joustuen uusissa ja erilaisissa rooleissa.

Yhteisöllisyyden katsotaan syntyvän yhteisön jäsenien vuorovaikutuksen ja konkreettisen toiminnan kautta. Yksilön elämänsäkuun liittyy muun muassa kouluyhteisöön kuulumisen, jossa yhteisöllisyyttä tukeva toiminta pitäisi näkyä jatkuvasti. (Rautianen 2005, 95–96.) Yhteisöllisyys luo osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta ennen kaikkea sitä voidaan pitää hyvinvointia tuottavana mahdollisuutena ja voimavarana (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010).

Yhteisöllisyyteen tarvitaan yhteinen arvopohja, perustehtävän tiedostaminen sekä taitoa keskustella omista menettelytavoistaan kiihtymättä. Vaikka työyhteisössä sovitaan yhteisistä menettelytavoista, jokaiselle työntekijälle jää pedagoginen vapaus ja luovuus. Asioista keskustellaan avoimesti ja viestintä tulisi olla joustavaa ja jatkuvaa. (Tilus 2004, 87.)

Jokaisella on oma käsityksensä yhteisöllisyydestä. Rehtori Pirjo Tilus (2004, 88) kertoo, että hänen koulussaan henkilökunta sai tehtäväkseen pohtia koulutuspäivänä yhteisöllisyyden merkitystä. He miettivät yhteisöllisyyttä käsitteenä ja sitä edistäviä ja murentavia tekijöitä. Yhteisöllisyys määriteltiin muun muassa seuraavasti: jokainen huomioi toisten tarpeet ja olemassaolon sekä ottaa vastuuta koulussa tapahtuvista asioista eikä vain omista tehtävistään, kuljetaan käsi kädessä kohti yhteisiä tavoitteita, kunnioitetaan, kuunnellaan ja tuetaan toisia. Yhteisöllisyyttä edistävinä tekijöinä koettiin esimerkiksi yhteiset tavoitteet ja toiminta, kaikkien hyväksyminen yhteisön jäseniksi, leppoisa ilmapiiri, luottamus, turvallisuus, keskustelut, avoimuus, me-hengen ylläpito, yhteiset tapahtumat ja teemapäivät sekä sitoutuminen työhönsä. Oli tärkeää pohtia myös tekijöitä, jotka mahdollisesti murentaisivat yhteisöllisyyttä. Työyhteisö listasi monia asioita kuten negatiivinen asenne, kateus, oman edun tavoittelu, puhumattomuus, huonot henkilösuhteet, toisten vähättely ja sitoutumisen puuttuminen.

Kun uudet oppilaat ja opettaja kohtaavat toisensa, alkaa ryhmäytymisprosessi, jossa jokainen on osallisena omine näkemyksineen. Alkuvaiheen kohtaamiset ja

niissä muodostuneet vuorovaikutusketjut voivat olla kriittisiä oppilaille, asettaen omat haasteensa opettajalle. Kun opettaja varaa riittävästi aikaa luokan ilmapiiriin ja oppilaiden suhteiden luomiseen, rakennetaan hyvä pohja yhdessä työskentelylle. Alussa on hyvä tutustua rauhassa toisiin ryhmän jäseniin. Tutustumisen apuna voi käyttää esimerkiksi kotoa tuotuja valokuvia. Tavoitteena on, että jokainen tuntee olevansa osa ryhmää ja sen suhdeverkkoa. Yhteisöön kuulumista ja vastuunottoa voidaan edistää laatimalla yhdessä luokan säännöt. Näin oppilaat sitoutuvat paremmin sääntöihin. He saavat samalla mahdollisuuden pohtia, millaiset säännöt edistävät yhteisöllisyyttä. Jotta uudesta ryhmästä kehittyisi yhteisö, vaaditaan ryhmältä kykyä kohdata haasteita sekä taitoa tukea jokaisen ryhmän jäsenen kasvua ja oppimista. Kun lapset ja nuoret työskentelevät yhdessä, he oppivat myös luottamaan toisiinsa. (Luukkainen & Valli 2005, 96–97.)

4.3 Kodin ja koulun yhteistyö

Opetussuunnitelmassa painotetaan koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Toimivalta yhteistyöllä on tutkimusten mukaan vaikutusta lasten koulumenestykseen, kotitehtävien tekemiseen ja yleiseen asenteeseen opiskelua kohtaan. Yhteistyö sisältää monia erilaisia ulottuvuuksia kuten oppilaan opiskeluun, oppimisvaikeuksiin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvien kysymysten selvittelyä. Kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä pyritään myös sosiaalisen verkoston, luottamuksen ja yhteisöllisen tuen synnyttämiseen. Koulun sosiaalinen pääoma on sitä rikkaampi mitä enemmän oppilailla ja vanhemmilla on koulu yhteisössä myönteisiä sosiaalisia suhteita. (Launonen & Pulkkinen 2004, 95.)

Yhteistyötä tarkastellessa, on hyvä pohtia, onko viestintä kodin ja koulun välillä yksi- vai kaksisuuntaista. Keskittyykö yhteistyö lähinnä vain koulun välittämiin tiedotteisiin ja reissuvihkon lähettämiseen vai syntyykö yhteistyössä todellisia kumppanuuden tuntemuksia? Yhteistyö ei saisi myöskään perustua siihen, että tartutaan vain oppilaan ongelmiin ja puutteisiin. Vanhemmat haluavat kuulla myös lastensa onnistumisista ja ilon hetkistä (Tilus 2004, 103.)

Kodin ja koulun välisen yhteistyön tulisi olla avointa vuorovaikutusta ja tavoitteellista toimintaa oppilaan parhaaksi. Yhteistyön haasteena on löytää toimintaan myönteinen vire ja sellaiset toimintatavat, jotka motivoivat toimimaan yhdessä koko perusopetuksen ajan. Ratkaisevaksi muodostuu se, koetaanko yhteistyö kodin ja koulun välillä perheen ja opettajan arkea kannattelevana vai raskauttavana ilmiönä. (Launonen & Pulkkinen 2004, 92.)

Mukava-hanke

Mukava-hankkeessa kodin ja koulun välinen yhteistyö muodosti hankkeen ytimen. Mukava-hankkeen nimi tulee sanoista ”muistuttaa kasvatusvastuusta”, ja hanke kehitettiin oppilaiden sosiaalisen kehityksen tukemista varten. Hanke toteutui vuoden 2002 syksystä alkaen neljällä eri paikkakunnalla: Jyväskylässä, Kuopiossa, Sievissä ja Sipoossa.

Hankkeessa pyrittiin kehittämään kodin ja koulun yhteistyötä tiettyjen periaatteiden pohjalta. Lapsen sosiaalisen alkupääoman kannalta koulun tärkeimpänä toimintakenttänä on luokkakohtainen yhteistyö. Sitä haluttiin tukea tiivistämällä vanhempien ja opettajien vuorovaikutusta sekä edistämällä luokan oppilaiden vanhempien verkottumista. Opettajan apuna toimi vanhempien ydinryhmä, joka auttoi luokkakohtaisen yhteistyön suunnittelussa ja toteutuksessa. Yhteistyötä helpotti myös hankkeessa kehitelty digitaalinen viestintäjärjestelmä Kivahko. Se on eräänlainen sähköinen reissuvihko, jonka avulla viestejä voidaan välittää Internetin kautta. (Launonen & Pulkkinen 2004, 6.)

Mukava-hankkeessa keskityttiin uudistamaan vanhempainiltoiltoja. Koulujen vanhempainiltoiltoja haluttiin kehittää vuorovaikutteiseen, osallistavaan ja toiminnalliseen suuntaan. Vanhemmat haluttiin ottaa myös paremmin mukaan koulun normien ja arvojen rakentamiseen, jotta heidän olisi helpompi sitoutua koulun kasvatustavoitteisiin ja tukea niitä. Vanhemmilla oli mahdollisuus tehdä luokkakohtaisesti keskenään verkostosopimuksia. Niiden avulla sovittiin yhteisesti miten suhtaudutaan esimerkiksi lasten kielenkäyttöön, kiusaamistilanteisiin ja päihteiden käyttöön. (Launonen & Pulkkinen 2004, 105.)

Hankkeessa haluttiin luoda kodin ja koulun yhteistyötä tukevia toimintamalleja myös koko koulun tasolle. Kouluissa on kokeiltu vanhempainneuvostoa, johon valitaan edustaja ja mahdollinen varajäsen kaikilta koulun luokilta. Puheenjohtajana toimii joku vanhemmista ja rehtori osallistuu myös vanhempainneuvoston työskentelyyn. Neuvosto kokoontuu säännöllisesti ja kehittää koulun ja kodin yhteistyötä koko koulun tasolla. Vanhempainneuvosto voi muun muassa auttaa vanhempainiltojen ja koulun tapahtumien järjestämisessä. (Launonen & Pulkkinen 2004, 109.)

5 SUOMEN LASTEN PARLAMENTTI

5.1 Lasten Parlamenttitoiminnan lähtökohdat

Lasten Parlamentin toiminnan tarkoituksena on saada lapset keskustelemaan keskenään heille tärkeistä asioista sekä luoda kontakti aikuisiin päättäjiin. Toiminnalla tähdätään lapsen oikeuksien parempaan tuntemukseen ja toteutumiseen. Parlamentti tarjoaa 7-12-vuotiaille lapsille vaikuttamiskanavan sekä päättäjiille ja viranomaisille väylän kysyä erilaisia asioita suoraan lapsilta. (Kotkan kaupunki 2010.)

Lasten Parlamenttitoiminnan taustalla toimii Suomen Lasten Parlamentti yhdistys ry, joka on perustettu 2004 opetusministeriön, eduskunnan ja Kuntaliiton yhteishankkeena. Yhdistyksen perustamisen lähtökohtana on ollut tarve edistää lasten osallistumis- ja vaikuttamistoimintaa perustuen YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Yhdistyksen päätavoitteena on luoda suomalaisiin peruskouluihin demokratiaan kasvattava kulttuuri, jossa jokainen saa äänensä kuuluviin, voi osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon sekä kokea olevansa tärkeä ja arvostettu. Koulujen demokratiakasvatusta voidaan edistää muun muassa kehittämällä koulujen oppilaskuntatoimintaa ja perustamalla oppilaskuntien hallitus jokaiseen alakouluun. Suomen Lasten Parlamentti yhdistys pyrkii demokratian toteutumiseen monin keinoin: se tuottaa demokratiakasvatukseen liittyvää materiaalia, kehittää verkkodemokratiakanavia, järjestää osallistumis- ja vaikuttamiskoulutusta sekä auttaa kuntia perustamaan esiopetuksen, perusopetuksen ja nuorten ikäryhmän vaikuttamisjärjestelmiä. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008.)

Lasten Parlamentti toimii sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla. Suomen Lasten Parlamentti on valtakunnallinen toimielin, joka on perustettu 9.11.2007 Tampereella. Kuntakohtaisia Lasten Parlamentteja on tällä hetkellä yli kymmenen, joista ensimmäinen aloitti toimintansa 2001 Tampereella. (Vaikuttamistaidot 2008.)

5.2 Valtakunnallinen Suomen Lasten Parlamentti

Suomi on ollut edelläkävijä lasten demokratiakasvatuksen ja osallisuuden parantamisessa kansainvälisissä vertailuissa. Valtakunnallinen Suomen Lasten Parlamentti on ensimmäinen virallinen ja edustuksellinen lasten vaikuttamisen ja vuorovaikutuksen ympäristö Euroopassa. Se tarjoaa vaikuttamiskanavan 9-12-vuotiaille lapsille. Kaikilla Suomen kunnilla on oikeus lähettää edustajansa Suomen Lasten Parlamenttiin. Kunta valitsee sekä virallisen lapsiedustajan että varaedustajan, jotka edustavat kuntaa kaksivuotiskauden ajan. (Puura 2009.)

Valtakunnallinen Parlamentti toimii pääasiassa verkossa, jossa lapset keskustelevalt ja valmistelevat asioita ryhmissä (hallitus ja valiokunnat). Viikoittaiset reaaliajassa tapahtuvat Chat-keskustelut etenevät esityslistaa noudattaen ja käsiteltävät aiheet vaihtelevat parlamentin ja ajankohtaisten asioiden välillä. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008.) Edustajat voivat mahdollisuuksien mukaan myös tavata vaikuttajia ja asiantuntijoita verkossa (Puura 2009).

Vuosittain järjestetään kaksi verkkotäysistuntoa (Puura 2009). Ennen täysistuntoa edustajat osallistuvat istunnon valmisteluun verkossa. Virtuaalisessa 2D-salissa toteutettu istunto etenee noudattaen parlamentaarisia käytäntöjä, joihin kuuluvat asiantuntemukset, keskustelut, äänestykset ja päätöslauselmat. Istunnon päätyttyä istunnosta toteutetaan automaattisesti pöytäkirja. (Hexagon IT Oy 2006- 2010.) Kerran vuodessa järjestetään myös fyysinen täysistunto, johon kunnat voivat lähettää edustajansa. Parlamentti tekee tiiviistä yhteistyötä lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aulan ja eduskunnan neuvottelukunnan kanssa. (Opetusministeriö 2007.)

5.3 Lasten Parlamentti kunnassa

Kuntakohtaiset Lasten Parlamentit toimivat lasten virallisina toimieliminä kunnissa. Toiminta tukee lapsilähtöisen näkökulman huomioimista kunnassa ja lapsen identiteetin kasvua. Parlamenttitoiminnalla pyritään kasvattamaan lapsi yhteisölliseksi kuntalaiseksi ja kansalaiseksi. Parlamentti on koulun oppilaskunta-toiminnan jatkumo koko kunnan tasolle. (Mäntysalo-Lamppu 2008, 8.)

Kunnissa on toteutettu Lasten Parlamenttia erilaisin toimintamallein. Lähtökoh- tana on se, että lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus on rakennettu syste- maattisesti, tavoitteellisesti ja säännöllisesti tapahtuvaksi toiminnaksi. Lasten Parlamentti vastaa virallista lasten toimielintä kunnassa. Kuka tahansa voi teh- dä kunnassa aloitteen paikallisen Lasten Parlamentin perustamisesta. Parla- mentin perustaminen kannattaa aloittaa tekemällä osallisuusselvitys, jossa kar- toitetaan, mitä hyviä käytäntöjä kunnasta jo löytyy ja mitä uutta tarvitaan. Selvi- tyksen avulla saadaan kokonais käsitys nykytilanteesta ja voidaan pohtia, min- kälainen on lasten ja nuorten kunta ja miten se on mahdollista saavuttaa. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008.)

Raision Lasten Parlamentti

Lasten Parlamentin käynnistäminen voi kestää vuosia ennen kuin toiminta pää- see kunnolla vauhtiin. Raisiossa työ parlamentin parissa aloitettiin 2007, jolloin kaupunki selvitti yhdessä Suomen Lasten Parlamentti yhdistyksen kanssa kau- pungin osallistavaa ilmapiiriä. Selvitys toteutettiin verkkokyselynä, johon vastasi 414 raisiolaista – peruskoululaisia oli 359 ja aikuisia 55. Kysely osoitti, että osal- listavalle toimintakulttuurille on tarvetta. Konsultaatiokyselyn jälkeen parlamen- tin perustamistyötä jatkoi opettajista ja rehtoreista koottu työryhmä. (Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008.)

Syksyllä 2007 perustettiin Tahvion alakouluun oppilaskunta. Vuonna 2010 Rai- sion kaikissa alakouluissa toimii oppilaskunta. Kolmen vuoden aikana on siis tapahtunut paljon kehitystä ja oppilaskunnat ovat toimineet omissa kouluissaan aktiivisesti muun muassa järjestäen erilaisia teemapäiviä. Tahvion koulun oppi- laskunnassa koko kolmivuotisen toiminta-ajan mukana ollut Katriina Mäkipere kertoo, että oppilasvaikuttaminen vaatii luonnetta. Alkuaikoina olimme aika nyn- nyjä, mutta nyt, kun asiat ovat tulleet tutuksi, tätä nynnyyttä ei enää ole, Mäkipere toteaa. (Salmi 2010, 6.)

Raision Lasten Parlamentti kokoontui ensimmäiseen viralliseen kokoukseensa 15.3.2010 (Raision kaupunki 2010). Vuosien työn jälkeen ei ollut sattumaa, että parlamentin toiminta käynnistettiin juuri tuolloin. Raisiossa laadittiin samaan ai-

kaan lasten ja nuorten hyvinvointistrategiaa, ja parlamentin myötä pyritään saamaan lasten ääni paremmin kuuluviin. Toiminnan päätavoitteena on lasten näkökulman huomioiminen asioiden suunnittelussa ja päätöksenteossa. (Miettinen 2010, 20.)

Raisiossa parlamentin jäsenet koostuvat niin ylä- ja ala-asteikäisistä kuin lukiolaisistakin. Toiminnan alkaessa monet käytännön toteutustavat ovat vielä epäselviä: miten usein kokoonnutaan ja muodostetaanko parlamentin jäsenistä myös pienempiä toimikuntia. Raisiossa oppilaskunnat saavatkin pohtia, miten parlamentti toimisi parhaiten. Pääasiassa Lasten Parlamentti toimii kuitenkin verkossa, josta löytyy valmiit kanavat lasten käyttöön. Jo ensimmäisessä kokouksessa lapset toivat rohkeasti esiin mielipiteitään. Lapset toivoivat muun muassa lisää kiipeilytelineitä ja liikuntasalia. (Miettinen 2010, 20.)

5.4 Kokemuksia Lasten Parlamentista

Kotkassa aloitettiin Lasten Parlamenttitoiminta ensin kokeiluna 2004, jolloin mukana oli viisi koulua. Myöhemmin toiminta laajeni kaikkiin kouluihin. Koululaiset valitsevat ensin joka luokalta oman ehdokkaansa vaaleihin, jonka jälkeen itse parlamenttiin äänestetään joka koulusta kaksi edustajaa. (Ora 2009, 27.)

Martta Roininen on yksi Kotkan Lasten Parlamentin jäsenistä. Martta kertoo, että on aina halunnut vaikuttaa asioihin. Hänen vanhempansa eivät ole poliittisesti aktiivisia. Äiti on ollut Martan tukena ja kannustanut tyttöä. Martta sanoo, että äiti uskoo hänessä olevan potentiaalia vaikka presidentiksi. Nuoret kokevat, että Lasten Parlamentin jäseniksi ei valikoidu luokan pinkoja vaan ennemminkin sosiaalisia oppilaita. Martta kertoo esimerkiksi, että hänen keskiarvonsa on luokan huonoimmasta päästä. Martta on mukana myös valtakunnallisessa Suomen Lasten Parlamentissa. Hän kokee kuitenkin, että verkossa toimivan parlamentin sivustoa on vaikea käyttää ja vaikuttaminen valtakunnallisiin asioihin on hankalaa. (Ora 2009, 26–28.)

Kotkan Lasten Parlamentin jäsenet ovat käsitelleet istunnoissaan monia koululaisille tärkeitä asioita kuten kouluruoan alhaista hintaa ja laatua. Osa asioita on

viety aikuisten päättäjien päätettäväksi. Koululaiset ovat toivoneet muun muassa koulujen ympäristöjä viihtyisimmiksi. Viemällä toiveitaan eteenpäin, he ovat saaneet kaupungilta rahaa esimerkiksi seinien maalaamiseen. Kaikki lasten esittämät asiat eivät kuitenkaan etene aikuisten keskuudessa. Lasten Parlamentti olisi halunnut muun muassa puuttua koulukiusaamiseen ja järjestää kampanjan koulukiusaamista vastaan. Asia vietiin eteenpäin lasten- ja nuorten palveluiden lautakuntaan, jossa se merkittiin tiedoksi. Nuorisoasiamies Ritva Heikkilä kertookin, että hyvin usein lasten esittämät asiat kuitataan aikuisten päättäjien keskuudessa merkitsemällä ne tiedoksi. (Ora 2009, 28–29.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksen tausta

Turussa on tehty aloite Lasten Parlamentin perustamisesta. Aloite on annettu Turun kaupunginvaltuuston puheenjohtajalle Jukka Mikkolalle lokakuussa 2009 pidetyssä Haloo...kuuleeko Turku – tilaisuudessa. Tilaisuudessa nuoret esittivät aloitteitaan ja ehdotuksiaan luottamushenkilöille. Aloitteen antajana toimi Suomen Lasten Parlamentin Turun alakouluja edustava Ella Laakio. (Turun kaupunki 2009.)

Aloitteen pohjalta on koottu työryhmä valmistelemaan parlamentin perustamista Turkuun. Työryhmän jäsenet koostuvat nuoriso- ja opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen edustajista. Lisäksi työryhmän kokouksiin osallistuu Turun kaupungin kanslian osallisuuskoordinaattori Irene Jaspi. Työryhmän tavoitteena on muodostaa Lasten Parlamentti, joka kokoontuu useamman kerran vuodessa. Näin ollen lasten vaikuttamismahdollisuudet olisivat paremmat kuin 1-2 kertaa vuodessa kokoontuvilla Lasten Parlamenteilla. (Oittinen 29.4.2010.)

Työryhmässä mukana oleva Turvallinen ja aktiivinen koulupäivä -hankkeen projektipäällikkö Anu Oittinen tarjosi meille mahdollisuuden selvittää Turun alakoulujen osallistavaa toimintaa. Koimme aiheen ajankohtaiseksi ja kiinnostavaksi, joten halusimme kartoittaa, miten Turun alakouluissa näkyy lapsilähtöinen työote ja lasten osallisuus.

6.2 Tutkimuksen tehtävät ja tavoitteet

Tutkimuksemme perustuu työryhmän tavoitteeseen perustaa Turkuun oma Lasten Parlamentti. Ennen parlamentin perustamista työryhmä haluaa selvittää, miten Turun alakouluissa osallistetaan lapsia ja mihin kaikkiin asioihin lapset saavat vaikuttaa päivittäisen toiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa. Tutkimuksemme tavoite on edesauttaa työryhmää Lasten Parlamentin perustamisessa. Työryhmän toiveiden pohjalta toteutamme kartoituskyselyn kaikkiin Turun alakouluihin.

Työryhmän päämääränä on selvittää toimiiko kouluissa oppilaskunta tai -parlamentti. Lisäksi työryhmä haluaa tietää, miten muuten lapset saavat vaikuttaa koulun toimintaan. Toimeksiantajan määrittelemien kysymysten lisäksi haluamme selvittää syvällisemmin alakoulujen osallistavaa ja yhteisöllisyyttä tukevaa toimintaa. Tutkimuksessamme etsimme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millainen on osallistava koulu?
2. Miten lasten osallisuus näkyy Turun alakouluissa?
3. Miten yhteisöllisyys näkyy Turun alakouluissa?

6.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen ja valitsimme tutkimusmenetelmäksi kyselyn. Kyselytutkimuksen avulla voidaan kerätä tietoa muun muassa erilaisista yhteiskunnan ilmiöistä sekä ihmisten toiminnasta, mielipiteistä, asenteista ja arvoista (Vehkalahti 2008,11). Päätimme yhteistyökumppanimme kanssa, että kyselytutkimus on paras tapa selvittää haluamiamme asioita, koska tavoitamme vastaajat parhaiten kyselyn avulla.

Kyselytutkimus on yleensä suurelta osin määrällistä tutkimusta, jossa hyödynnetään tilastollisia menetelmiä. Kyselyaineistot muodostuvat silloin pääasiassa mitatuista luvuista ja numeroista. (Vehkalahti 2008,13.) Omassa tutkimuksessamme aineisto koostui lähes kokonaan sanallisista vastauksista. Kyselyssämme oli yhdeksän kysymystä, joista yksi oli monivalintakysymys ja kahdeksan avointa kysymystä. Lähtökohtanamme kyselytutkimuksessa oli, että halusimme tietää koulujen omia toimintamalleja. Koimme, että emme olisi voineet selvittää näitä asioita monivalintakysymysten avulla. Monivalintakysymykset rajoittavat vastaajaa, kun taas avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden ilmaista itseään vapaasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 190.)

Kyselyn muotona käytimme verkkokyselyä, jonka etuna oli se, että saimme kerättyä laajan tutkimusaineiston lyhyessä ajassa. Verkkokyselyn hyötynä koimme myös sen, että vastaukset tallentuvat suoraan sähköiseen muotoon ja pystyim-

me määrittelemään vastausajan. Verkkokyselyn haittana on mahdollinen vastaajien kato. Vaikka vastausaika on määritelty, joutuu tutkija usein karhuamaan kyselylomakkeita vastaajilta. Karhuaminen toistetaan tavallisesti kaksi kertaa. Ongelmaksi voi myös muodostua kyselylomakkeen laatiminen. Hyvän lomakkeen laatimiseen tarvitaan riittävästi aikaa ja tutkijan monipuolista perehtymistä aiheeseen. Tutkija ei voi olla koskaan varma, ymmärtävätkö vastaajat annettuja kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2004, 184–185; Vehkalahti 2008,48.)

Kyselylomakkeen vastausprosentin voidaan odottaa olevan korkeampi, kun lomake lähetetään tietyille erityisryhmälle, kuten kohdallamme alakoulujen rehtoreille. Vastausinnostuksen oletetaan lisääntyvän, jos kyselyn aihe on vastaajien kannalta kiinnostava ja tärkeä. (Hirsjärvi ym. 2004, 185.) Lasten osallisuuden vahvistaminen yhteiskunnassa on ajankohtainen aihe ja koskettaa näin myös kouluja, jotka ovat lasten tärkeitä vaikuttamisareenoita. Kyselymme ajankohtaisuutta lisää se, että Turkuun ollaan perustamassa Lasten Parlamentti, jonka pohjakartoituksena kyselymme toimii.

6.4 Tutkimusaineiston hankinta

Tutkimuksemme toteutettiin kyselylomaketutkimuksena (ks. Liite 1) käyttäen lomakkeen laadinnassa Word-ohjelmaa. Lomakkeemme alussa oli lyhyt saatekirje, jossa kerroimme tutkimuksemme taustoista ja kyselymme merkityksestä. Vehkalahti (2008, 47–48) korostaa saatekirjeen merkitystä kyselytutkimuksessa. Saatekirje toimii tutkimuksen julkisivuna ja kertoo vastaajille tutkimuksen perustiedot. Saatekirjeen tarkoitus on motivoida vastaajia täyttämään lomake. Laadimme kyselyyn vastausohjeet ja jokaiselle vastaukselle oman vastauslaatikon. Lomakkeen loppuun varasimme vastaajille tilan, jonne he saivat kirjoittaa palautetta kyselyn laatijoille. Pyysimme vastaajia myös täyttämään yhteystietonsa mahdollista lomakkeen täydentämistä varten.

Kysely lähetettiin yhteistyökumppanimme kautta 34 alakoulun rehtoreille sähköpostin liitteenä vuoden 2010 huhti- ja toukokuun aikana. Oittinen kirjoitti sähköpostiviestiin oman saateosuutensa, jossa korostettiin kyselyn tärkeyttä ja vaikuttavuutta. Oittisen mielestä oli parasta lähettää kysely hänen kauttaan, koska

hän tekee tiivistä yhteistyötä koulujen kanssa. Oletimme, että sähköposti tavoittaa näin paremmin vastaajat ja sen painoarvo korostuu.

Kyselylomakkeen vastausajaksi määriteltiin kaksi viikkoa, jonka aikana tavoitteenamme oli saada vastaus kaikilta kouluilta. Vastausajan umpeuduttua lähetimme kaikille kouluille sähköpostin, jossa kiitimme jo vastanneita rehtoreita. Samassa viestissä toivoimme vastauksia niiltä rehtoreilta, jotka eivät ole vielä lähettäneet osuuttaan. Odotimme vastauksia viikon, jonka jälkeen päätimme yhdessä yhteistyökumppanimme kanssa lähettää vielä toisen muistutusviestin. Viimeisen muistutusviestin lähetti perusopetuksen päällikkö Outi Rinne. Oittinen koki, että Rinne voisi vakuuttaa rehtorit kyselymme merkityksellisyydestä ja siitä kuinka tärkeä on jokaisen koulun vastaus. Kaiken kaikkiaan saimme vastauksia 23.

6.5 Tutkimusaineiston analysointi

Saatuamme kyselyvastaukset, aloitimme lomakkeiden läpikäymisen. Vehkalahti (2008, 51) kertoo, että aineistoon tutustuminen kannattaa aloittaa yksinkertaisesti selailemalla ja katselemalla, miltä aineisto näyttää. Kävimme lomakkeet läpi yksi kerrallaan ja huomasimme, että monien lomakkeiden kohdalla vastaukset olivat puutteellisia. Mietimme pyydämmekö rehtoreita täydentämään vastauksiaan. Saamamme palautteen perusteella tulimme siihen tulokseen, että rehtoreilla ei ole aikaa vastata laatimiimme laajoihin kysymyksiin niin kattavasti kuin toivoimme. Monet rehtoreista jättivät myös vastaamatta osaan kysymyksistä kokonaan. Halusimme kuitenkin lisätä kyselymme kattavuutta karhuamalla puuttuvia lomakkeita.

Seuraavana vaiheena oli kyselyvastausten järjestäminen. Lähdimme avaamaan lomakkeita kysymys kerrallaan. Teimme jokaisesta lomakkeen kysymyksestä tiivistelmän. Huomasimme pian, että vastauksissa oli toistoa. Saimme täten järjesteltyä aineistoa vielä tiiviimpään muotoon.

Järjesteltyämme aineiston haluamaamme muotoon, lähdimme kokoamaan yhteenvetoa (ks. Liite 2) toimeksiantajallemme. Oittinen halusi, että yhteenveto

olisi tiivis ja vastaukset kirjoitettuna ranskalaisin viivoin. Hän oli erityisen kiinnostunut tietämään oppilaskuntien tai -parlamenttien määrän alakouluissa. Lisäksi hän halusi tietää lasten eri vaikuttamismahdollisuuksista alakoulujen arjessa.

Tehtyäimme yhteenvedon, jatkoimme aineiston analysointia ja tulkintaa. Hirsjärven ym. mukaan (2004, 213) tutkimusaineistoa pitää aina analysoinnin jälkeen tulkita ja selittää lukijalle. Tulkinnan avulla tutkija selkiyttää saamia tuloksiaan ja tekee niistä omia johtopäätöksiään. Pyrimme liittämään omat tutkimustuloksemme aikaisempaan teorian tietoon sekä muihin tutkimustuloksiin.

7 OSALLISTAVA KOULU

7.1 Lasten osallisuutta tukeva ja aktivoiva kouluympäristö

Halusimme saada selville rehtoreiden ajatuksia ja mielipiteitä lasten osallisuutta tukevasta ja aktivoivasta kouluympäristöstä. Rehtorit puhuivat virikkeitä antavan, oikeudenmukaisen ja lapsennäköisen kouluympäristön puolesta. Esiin nousi myös kouluympäristön kannustavuus, avoimuus ja ajanmukaisuus. Eräs vastaajista peräänkuulutti sitä, että lapsen täytyy saada tehdä vääriä valintoja ja kouluympäristön on se siedettävä.

Eräs vastaajista toi vastauksessaan esille sen, kuinka toimivan kouluympäristön pitää ottaa erilaiset oppijat huomioon. Tilus (2004, 89) mainitsee kirjassaan, kuinka tärkeää on, että koulussa toimiva yhteisö kestää erilaisuutta ja kääntää sen rikkaudeksi. Lisäksi tärkeäksi piirteeksi lasten osallisuutta tukevassa ja aktivoivassa kouluympäristössä nähtiin kouluympäristön turvallisuus. Turvallisuutta korostivat monet vastaajat.

R1: Turvallinen, ajanmukainen, virikkeitä antava, motivoiva.

R8: Turvallinen. Jos oppilas tuntee olonsa turvalliseksi, ilmapiiri itsessään aktivoi oppilaita osallistumaan!

Aineistosta nousi esille oppilaiden välisen kunnioituksen tärkeys. Kouluissa tavattua kiusaamista haluttiin kitkeä kiusaamisvapaalla kouluympäristöllä. Lasten osallisuutta tukevan ja aktivoivan kouluympäristön nähtiin olevan myös helposti lähestyttävä ja motivoiva sekä lapsia kuunteleva ja mahdollisuuksia antava. Eräs vastaajista pohti, kuinka esimerkillinen kouluympäristö olisi sellainen, jossa kaikki osallistuvat toimintaan ja noudattavat sääntöjä.

7.2 Osallisuutta tukevat hankkeet kouluissa

Kysyimme vastaajilta, onko heidän tiedossaan hankkeita tai projekteja, joilla on parannettu lasten osallisuutta kouluissa. Saimme pitkän listan hyviksi koetuista hankkeista tai toimintamalleista

- KiVa Koulu-hanke
- Koulukylä-hanke Ilpoissa
- Aktiivinen ja turvallinen koulupäivä-hanke
- Lasten Parlamentti
- MOKO-hanke; monikulttuurisuustaitojen kehittäminen kouluyhteisössä
- muut monikulttuuriset projektit kuten työpajat
- Nuori Suomi-kampanjat
- Maailman koulu
- opetushallituksen POP-hankkeet
- Comenius-projekti
- kulttuuripolku
- Kerttis-lehti, jota tehdään kerhomuotoisesti
- pihaleikkiprojektit
- pajapäivät
- vanhempien oppilaiden pitämät opetustuokiot nuoremmille oppilaille.

Osassa kouluista projektit ja hankkeet olivat tuttuja oman kokemuksen ja mukana olon kautta. Näistä esimerkkeinä voisi mainita Aktiivinen ja turvallinen koulupäivä- ja KiVa koulu-hanke. Vaikka hankkeita lueteltiin paljon, osa vastaajista kertoi, että heillä ei ole tiedossaan mitään projekteja tai hankkeita, joilla olisi parannettu lasten osallisuutta kouluissa.

7.3 Kehittämisehdotuksia lasten osallisuuden parantamiseksi

Pyysimme vastaajia kertomaan kehittämisehdotuksia lasten osallisuuden parantamiseksi. Saimme konkreettisia esimerkkejä, miten osallisuutta voidaan vahvistaa. Vastaajat luettelivat muun muassa seuraavia ehdotuksia: lapset saisivat suunnitella ja osallistua koulupihan viihtyvyyden parantamiseen ja päättää talon päivän ruuan sekä ideoida teemapäivien sisältöjä ja osallistua koulutarviketila-

uksiin. Eräs vastaajista ehdotti, että järjestettäisiin koulujen yhteistilaisuus, johon oppilasparlamentit lähettäisivät edustajansa esimerkiksi tenttaamaan opetustoimen virkamiehiä tai luottamushenkilöitä.

Yksi rehtoreista koki, että opettajien tulisi saada lisäkoulutusta heti lukuvuoden alussa liittyen oppilaskuntatoimintaan.

R19: Lisäkoulutusta opettajille jo heti lukuvuoden alussa. Itse olen menossa vasta nyt toukokuussa koulutukseen ja se on mielestäni kovin myöhään.

Erilaisissa opettajankoulutusta arvioivissa projekteissa onkin todettu, että koulutuksessa tulisi lisätä opettajien tietoutta kansalaisvaikuttamisesta ja muista yhteiskunnallisista ulottuvuuksista. Opetusministeriön vuonna 2001 laatima opettajankoulutuksen kehitysohjelma on pyrkinyt vastaamaan tähän tarpeeseen korostamalla opettajan työn yhteiskunnallista merkitystä. Opettaja vaikuttaa olennaisesti siihen, millainen arvomaailma opiskelijoille välittyy ja miten demokratiin kasvataminen toteutetaan oppilaitoksen työssä. (Suutarinen 2006, 53,56.) Eräs vastaajista oli sitä mieltä, että oppilaskunnan ohjaamiseen tarvitaan ainakin aluksi aikuisen tukea. Koulun arki on kuitenkin niin kiireistä, että oppilaskuntatoiminnalle ei jää riittävästi aikaa. Siksi kouluissa tulisi panostaa luokkakokouksiin työsken- telyyn.

R22: Oppilaskunnan ohjaamiseen tarvitaan mielestäni alakoulussa aikuista – ainakin aluksi. Opettajalta vaaditaan aikaa ja innostusta toiminnan kehittämiseen. Koulun arki on kiirettä täynnä ja oppilaskunnalle jää vain vähän aikaa. Sen sijaan luokkien tasolla jokainen opettaja voi ja varmasti haluaakin tehdä parhaansa oppilaiden ajatusten kuuntelemiseksi. Yhdessä ainakin osittain suunniteltu toiminta motivoi lapsia.

Ehdotuksia osallisuuden vahvistamiseen kehoitettiin kysyä suoraan lapsilta. Lisäksi todettiin, että lasten tietoisuutta omista vaikuttamismahdollisuuksistaan tulisi lisätä. Monet rehtoreista jättivät vastaamatta kysymykseen. Vastaamattomuus herätti meissä monia ajatuksia. Pohdimme muun muassa sitä, arvoste- taanko kouluissa lasten osallisuuden vahvistamista.

8 LASTEN OSALLISUUS TURUN ALAKOULUISSA

8.1 Oppilaskunta ja -parlamenttitoiminta

Kyselymme pohjautui toimeksiantajamme haluun selvittää oppilaskunta tai -parlamenttitoiminnan tämän hetkinen tilanne Turun alakouluissa. Selvityksen taustalla on aloite perustaa Turkuun oma Lasten Parlamentti. Halusimme saada selville, toimiiko kouluissa oppilaskunta, oppilasparlamentti tai vastaava. Kyselyyn vastanneista kouluista 15:ssä toimi joku näistä. Kahdeksassa toimi oppilaskunta, kuudessa oppilasparlamentti ja yhdessä kouluparlamentti. Kahdeksassa koulussa ei ollut minkäänlaista toimintaa.

Halusimme selvittää miten oppilaskunta tai vastaava muodostuu. Suurimmassa osassa kouluista oppilaskunta tai vastaava muodostui siten, että luokka äänestää edustajansa. Edustajiksi pyrittiin valitsemaan tyttö ja poika. Oppilaskunta tai vastaava voi muodostua myös siten, että luokista valittiin edustaja ja varaedustaja. Koulusta riippuen edustajat valittiin lukuvuodeksi, kaksivuotiskaudeksi tai koko alakoulun ajaksi.

R8: Siihen kuuluu kaksi edustajaa (poika ja tyttö) jokaiselta luokalta. Oppilaat valitsevat luokkiensa edustajat.

R6: Oppilasparlamentissa on 1 edustaja + 1 varaedustaja joka luokka-asteelta. Luokka äänestää edustajat keskuudestaan kaksivuotiskaudeksi. Parlamentti kokoontuu muutaman kerran lukukaudessa.

Selvitimme, miten oppilaskunta tai vastaava toimi kouluissa. Toiminta perustui siihen, että edustajat kuljettivat viestiä luokan ja oppilaskunnan välillä. Luokkien edustajat esittelivät kokousten tulokset luokissaan ja keräsivät luokista mielipiteitä oman luokkansa esityksiksi oppilaskunnan kokouksiin. Yleisesti ottaen oppilaskunta tai vastaava kokoontui noin kerran kuukaudessa. Osassa kouluista toiminta oli aktiivisempaa ja kokoontumisia oli noin kerran viikossa. Monesti toiminnassa oli mukana vastuopettaja(t) tai rehtori.

Oppilaskunnan mielipidettä kysyttiin monista asioista kuten kouluruokailusta ja -pihan kehittämisestä, välituntivälineistön hankinnasta, Talon Päivän ruoasta tai

koulun säännöistä. Oppilaskunnan toimintaan kuului myös teemapäivien suunnittelu ja päivänavauksien pito.

R15: Oppilaskunnan hallitus käsittelee oppilaille ja koko koululle tärkeitä asioita ja osallistuu erilaisten tapahtumien suunnitteluun. Tänä keväänä he ovat jo tehneet esityksen uusista välituntivälineistä ja olleet mukana koko koulun yhteisen teemapäivän (KiVa Koulu- päivä suunnittelussa). Kukin edustaja vie oppilaskunnan hallituksen kokouksessa käsitellyt asiat tiedoksi omalle luokalleen ja tuo viestiä luokasta oppilaskunnan hallitukselle.

Osassa kouluista oppilaskunnalla tai vastaavalla oli aloitelaatikko, johon sai jättää ideoita tai asioita oppilaskunnan käsiteltäväksi. Joissain kouluissa oli ilmoitustaulu tai radio, jotka tiedottivat oppilaskunnan tai vastaavan asioista. Eräässä koulussa oppilaskunnan hallitus päivysti välitunnilla, jolloin oppilaat saivat tulla kertomaan erilaisista asioista, kuten koulukiusaamisesta. Oppilaskunta teki kyselyitä esimerkiksi kouluviihtyvyydestä ja ruokailusta.

R5: Oppilaskunta edistää viihtyvyyttä. Aloitelaatikon kautta oppilaat voivat tuoda ongelmiaan ja ehdotuksiaan esille. Oppilaskunta radio tiedottaa asioista. Hallitus on pitänyt välitunneilla päivystystä, jossa voi tulla heille kertomaan esim. kiusaamisesta.

Opetusministeriön vuosina 2005–2007 toteuttamassa Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu - kehittämishankkeen tavoitteena oli lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa ja kunnassa. Hankkeessa selvitettiin muun muassa oppilaskuntien vaikuttamismahdollisuuksia peruskouluissa. Vuonna 2005 toteutetun kyselyn perusteella oppilaskuntien yleisin tehtävä oli erilaisten teemapäivien ja -viikkojen sekä juhlien järjestäminen. Sen sijaan opetukseen ja koulun arkeen liittyvät vaikuttamismahdollisuudet olivat vähäisiä. (Manninen 2008, 23.)

Osa kyselyymme vastanneista rehtoreista kokivat lasten vaikutusmahdollisuuksien parantuneen tai pysyneen ennallaan oppilaskuntatoiminnan myötä. Oppilaat oppivat toiminnan kautta, että aktiivisuus ja vaikuttaminen päätöksentekoon ovat kansalaisen oikeuksia.

R22: Oppilaat kokevat kyselyn mukaan, että heidän vaikutusmahdollisuutensa ovat joko parantuneet tai pysyneet ennallaan. Tyytymättömiä oppilaat ovat olleet lähinnä siksi, että on paljon asioita, joihin he haluaisivat muutosta, mutta joihin opettajatkään eivät voi vaikuttaa (esim. oppiaineiden tuntijako, kouluruoka). Muuten oppilaat ovat olleet innostuneita oppilaskunnan toiminnasta ja tyytyväisiä saadessaan edustaa luokkaansa.

Koulut luettelivat lukuisia syitä oppilaskunnan tai vastaavan puuttumisen. Yleisin syy näiden puuttumiseen oli se, että toimintaa ei koettu tarpeelliseksi. Osa kouluista vastasi, ettei kukaan ollut tehnyt aloitetta toiminnan käynnistämiseksi ja ohjeet olivat olleet puutteelliset.

R13: Tarvittava alkusysäys on puuttunut ja ehkä myös ohjeet ja vinkit toiminnan käynnistämiseksi. Perinteinen kiire on myös yksi syy. Pienen koulun henkilökuntaa ei riitä kaikkiin hankkeisiin. Henkilökunnalla on jo nyt monenlaisia vastuualueita ja olemme olleet mukana monissa koulun kehittämishankkeissa.

Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu - kehittämishankkeessa pyydettiin hankkeeseen osallistuneita kouluja kuvaamaan syitä siihen, mitkä tekijät omassa koulussa edistivät tai estivät oppilaskuntatoiminnan käynnistämistä ja kehittämistä. Estävinä tekijöinä koettiin ajan ja arvostuksen puute. Yleinen osallistumista rajoittava tekijä onkin opettajien negatiivinen asennoituminen oppilaskuntatoimintaa kohtaan. (Manninen 2008, 25.)

Muutama kyselymme rehtoreista oli sitä mieltä, että oppilaskuntatoiminta ei ole kuulunut perinteisesti alakouluihin tai toiminnan siirtäminen alakoulun puolelle on jäänyt kesken.

R14: Koulumme oli vielä viime vuonna yhtenäiskoulu ja ajatuksena oli laajentaa oppilaskuntatoimintaa vähitellen myös alakoulun puolelle. Yläluokkien siirryttyä toiseen kouluun tämä prosessi keskeytyi. Mahdollisesti jatkamme hanketta ensi lukuvuonna uusien suunnitelmin.

Eräässä erityiskoulussa nähtiin, että oppilaiden voimavarat on suunnattava opiskeluun ja kaikki ylimääräinen toiminta on jätettävä pois. Tämän koulun kohdalla henkilökunta koki, että heillä oppilaskuntatoiminta olisi silmänlumetta eikä todellista asioiden eteenpäin viemistä.

R10: Toinen ja ehkä oleellisempi syy on se, että koulumme on ns. ESY –koulu, jossa kaikki oppilaiden voimavarat on pyrittävä suuntaamaan opiskeluun ja jätettävä kaikki mahdollinen ylimääräinen pois toiminnasta. Oppilaiden pitkäjänteisyys on myös erittäin heikkoa eikä sen vuoksi kannusta oppilaskuntatoimintaan. Kaiken kaikkiaan toiminta olisi koulussamme enemmän silmän lumetta kuin todellista oppilaiden asioiden eteenpäin viemistä.

Vastaus oli aika yllättävä, sillä Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus painottaa suosituksissaan, että erityistä tukea tarvitseville henkilöille tulee taata yhtäläiset mahdollisuudet kaikilla elämänaloilla ja koulutuksessa. Tämä edellyt-

tää muun muassa joustavia koulutusjärjestelmiä, oikein kohdennettuja voimavaroja ja osallistamisen periaatteisiin ja keinoihin perehtymistä. Tavoitteena on, että jokainen oppija voi taustoistaan huolimatta kokea olevansa yhteiskunnan täysivaltainen ja vaikuttamaan kykenevä jäsen. (Ikonen & Virtanen 2007, 68.) Monikulttuurisessa koulussa suurin haaste ja ajanviejä oli suomen kielen opettaminen. Muita yksittäisiä syitä oli muun muassa aika- ja henkilökuntapula.

8.2 Muut lasten vaikuttamismahdollisuudet koulussa

Lasten osallisuutta alakouluissa voidaan tarkastella myös muiden osallistamistapojen kuin oppilaskunta tai -parlamenttitoiminnan kautta. Perusopetuslakiin elokuussa 2007 tullut muutos velvoittaa kouluja järjestämään oppilaiden osallisuutta tukevaa toimintaa joko oppilaskuntatoiminnan avulla tai vastaavalla osallisuutta tukevalla toiminnalla (Manninen 2008, 13). Vastaajien mukaan Turun alakouluissa lapset pystyvät vaikuttamaan lukuisiin eri asioihin. Yleisimpiä asioita, joihin lapset saavat vaikuttaa ovat retket, kouluissa toimivat kerhot ja erilaiset tapahtumat. Oppilailla on myös mahdollisuus vaikuttaa opiskeltaviin aineisiin ja tuntien sisältöön kuten esimerkiksi valinnaisaineisiin. Perinteinen vaikuttamismahdollisuus annetaan oppilaille, kun he saavat itse valita esimerkiksi hymypatsaiden saajat.

Lapsia osallistavaa toimintaa löytyi niin kummiluokka ja -oppilastoiminnan tiimoilta kuin erilaisten motivoivien ja leikkimielisten kilpailujen kautta. Tällaisia kilpailuja ovat esimerkiksi eräässä koulussa järjestettävä Tämä Toimii-kilpailu ja kilpailu, jossa oppilaat kilpailevat parhaiten käyttäytyvän luokan tittelistä. Lisäksi joissain kouluissa lapsilla on mahdollisuus päästä suunnittelemaan koulupihaa ja valitsemaan kouluissa soitettavaa välituntimusiikkia. Oppilaat otetaan huomioon ja heitä osallistetaan monin eri keinoin. Mielenkiintoisia ja toinen toistaan idearikkaimpia tapoja ovat esimerkiksi kirjapolkutoiminta, Tsättis-liitutaulu, Wäiski-TV, Talent-show ja Unicef-kävely.

R3: Uusi Tsättis-liitutaulu koulun pääaulassa antaa mahdollisuuden vapaaseen ideoimiseen, ruusuihin ja risuihin.

R23: Koulun tiedottamiseen kuuluvassa ”Wäiski-TV:ssä” oppilailla on keskeinen osa.

Muiden rehtoreiden luettelussa useita lasten vaikuttamismahdollisuuksia, nousi esiin erään erityiskoulun rehtorin vastaus koulunsa toiminnasta. Rehtori koki, että toiminta heidän koulussaan pitää olla aikuislähtöistä, jolla turvataan lapsille selkeät ja pysyvät toimintamallit.

R10: Koulussamme aikuiset tekevät säännöt ja johtavat selkeästi kaikkea toimintaa. Tämä sen vuoksi, että juuri sitä oppilaamme eniten kaipaavat ja tarvitsevat, vaikka he sitä myös aktiivisesti pyrkivät välillä vastustamaan. Selkeä toiminta on juuri sitä, mikä oppilailta koulun ulkopuolella on aina puuttunut.

8.3 Lapsia osallistavien toimielimien mahdollisuudet ja uhat

Kysyimme vastaajilta mitä mieltä he olivat lasten vaikuttamismahdollisuuksista koulun päätöksenteossa. Eräs vastaajista totesi, että opetussuunnitelman, tuntikehyksen ja resurssien sitovuudella on vaikutus lasten osallistamiseen.

R2: [...] Jossain määrin. Meitä ja koulutyötä sitoo kuitenkin ops, tuntikehys ja resurssit.

Tämän vastaajan toteamus vahvisti, kuinka virallista koulumaailmaa edustavat edelleen sitovat lukujärjestykset ja muodolliset hierarkiat. (Gordon ym. 2000, 65.) Saman vastaajan mielestä lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa asioihin, jotka eivät vaadi suuria rakenteellisia panostuksia. Muutamat vastaajista olivat sitä mieltä, että osallistavat toimet, jotka vaativat taloudellista panosta eivät yleensä toteudu. Osallistuva oppilas -hankkeeseen osallistuneiden koulujen mielestä rahalla ei vaikuttaisi olevan merkitystä osallisuuden edistämiseksi. Hankkeeseen osallistuneet koulut eivät kokeneet, että lasten osallistaminen olisi kustannuskysymys. (Manninen 2008, 25.)

R9: toimet, jotka eivät vaadi rahallista panosta ovat toteutettavissa, mutta ehdotukset, joihin joudutaan käyttämään rahaa, eivät juurikaan toteudu.

Erään vastaajan mielestä lasta osallistavien toimintojen tarkoitus ei saisi olla aikuisten poliittisen järjestelmän imitointi.

R23: Tavoitteena ei tosin saa olla aikuisten poliittisen järjestelmän imitointi. Poliittisten broilereiden kasvattamien perustamiselle ei ole perusteita.

Eräs vastaajista kertoi, kuinka vaikuttamalla koulun asioihin lapset oppivat demokraattista päätöksentekoa. Vastaajan mielestä näin lapset tiedostavat, että

äänestystulos ei ole aina oman tahdon mukainen. Hän totesi, että lapselle on tärkeää saada tulla kuulluksi. Tämän rehtorin vastauksesta heijastuu perusopetuksen tavoite saada lapsista osallistuvia kansalaisia, jotka toiminnallaan kehittävät demokraattista yhteiskuntaa (Opetushallitus 2004).

Kahdella vastaajalla oli positiivinen ja muutoshaluinen asenne lapsilta tulevien ideoiden suhteen. Molemmat heistä totesivat, kuinka lasten ajatuksia ei tarvitse sivuuttaa tai pitää epäarvossa.

R3: Hyvät ideat ovat aina tervetulleita; aikuisten on opittava uusi yhteisöllinen ajatustapa, kaikkea ei tarvitse heti tehlata lasten höpinöinä ja toteuttamiskelvottomina.

R8: Lapsillehan tätä tulevaa maailmaa tehdään. Hupsu on se, joka ei kuuntele lasten mielipiteitä ja/tai osaa antaa niille arvoa.

8.4 Koulun työyhteisön suhtautuminen lasten osallisuuden vahvistamiseen

Tiedustelimme kyselylomakkeessa, miten koulujen henkilökunta suhtautuu lasten osallisuuden vahvistamiseen. Vastaukset olivat hyvin lyhyitä, ja osa kouluista jätti myös vastaamatta tähän kysymykseen.

Yleinen vastaus oli, että kouluissa suhtaudutaan myönteisesti tai asiallisesti osallisuuden vahvistamiseen. Tosin lisätyötä pelättiin. Osa vastaajista kertoi, että asiasta ei ole koskaan keskusteltu. Mielestämme tämä oli yllättävää, sillä jo perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arvopohja muodostuu ihmisoikeuksista, tasa-arvosta ja demokratiasta (Opetushallitus 2004). Nämä arvot ohjaavat kasvattajia tukemaan lasten osallisuutta ja huomioimaan heidän näkemyksiänsä arjen kasvatustyöstä. (Ikonen & Virtanen 2007, 168–169.)

Erään koulun rehtori koki, että osallisuutta aidosti edistävien toimintojen löytäminen tuntuu joskus haastavalta. Hänen mielestään taustalla vaikuttaa toimintakulttuuri, jossa on totuttu siihen, että opettaja määrää kaikesta.

R6: Myönteisesti, joskin osallisuutta aidosti edistävien toimintojen löytäminen tuntuu joskus haastavalta. Taustalla osaksi varmasti toimintakulttuuri, jossa on totuttu siihen, että opettaja määrää kaikesta. Asia täytyy pitää tietoisesti mielessä.

Yksi vastaajista kertoi, että henkilökunnan suhtautuminen osallisuuden vahvistamiseen vaihteli arkuudesta ja välinpitämättömyydestä muutamien aktiivisuuteen ja innostumiseen. Avoimuudesta asiaa kohtaan kertoi erään vastaajan kommentti jokaisen mielipiteen huomioimisesta.

R7: Meillä saavat kaikki kukat/ideat kukkia!

Tampereen ja Hämeenkyrön kunnissa toteutettiin 2002 selvitys siitä, miten kunnallisissa palveluissa työskentelevät arvioivat lasten perustarpeiden ja -oikeuksien toteutumista lapsille suunnatuissa kunnallisissa palveluissa. Tulokset osoittivat, että niin kouluissa kuin päiväkodeissa heikoiten toteutuivat lapsen yksilöllisen huomioimisen tarpeet sekä lasten vaikuttamismahdollisuudet ja tasa-arvoinen asema aikuisten kanssa. Tuloksissa korostui aikuisten valta päätätä asioista. Lisäksi vastauksista ilmeni muun muassa aikapulasta johtuva vähäinen vuorovaikutus lasten ja aikuisten välillä. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että lapset eivät vielä osaa eikä heidän tarvitsekaan osallistua päätöksentekoon. Työntekijät pelkäsivät, että lasten osallisuuden lisääntyminen johtaisi aikuisten vallan ja kasvatusvastuun menettämiseen. (Ikonen & Virtanen 2007, 169.)

9 YHTEISÖLLISYYS TURUN ALAKOULUISSA

9.1 Yhteisöllisyyden näkyminen koulun arjessa

Yhteisöllisyys näkyy Turun alakouluissa niin erilaisten projektien myötä kuin jatkuvana yhteistyönä eri tahojen kanssa. Erilaisia projekteja Turun alakouluissa ovat olleet muun muassa Comenius-projekti ja KiVa Koulu-projekti. Yhteistyötahoina alakouluilla ovat vanhempainyhdistykset ja päiväkodit. Useat vastaajat nimittivät yhteistyötahokseen myös seurakunnan. Kun mietitään yhteisöllisyyden peruspilaria suomalaisessa yhteiskunnassa lapsen ja nuoren kannalta katsottuna, nousee usein esille kirkon osallisuus heidän elämässään (Rautiainen 2005, 93). Turun alakouluissa yhteisöllisyyttä luodaan tiiviimmäksi yhteisillä tempauksilla, kuten siivouspäivillä tai perinteisillä pihaleikeillä. Joissain alakouluissa voidaan myös tavata kouluvaaritoimintaa.

R13: Pienessä ”maalaiskoulussa” yhteisöllisyys toteutuu myös aivan luonnostaan mm. yhteisinä pihaleikkeinä.

Eräs rehtori toi esille, kuinka yhteisöllisyys näkyy heidän koulussaan ilmapiirissä ja aikuisten yhteistyössä. Toisen vastaajan mukaan spontaani aikuisten välinen yhteistyö on avain koko yhteisöllisyyteen.

R7: Nimenomaan ilmapiirissä. Me aikuiset puhallamme yhteiseen hiileen ei aina välttämättä yhteen ja samaan mutta oppilaille tuodaan aina yhteinen asia.

R3: Yt-aika torstaiamuisin antaa mahdollisuuden ja kannustaa/kehottaa spontaaniin aikuisten väliseen yhteistyöhön, joka on avain koko koulun tasoiseen yhteisöllisyyteen.

Eräs vastaajista toi esille monikulttuurisen näkökulman yhteisöllisyydestä. Hän totesi, kuinka suvaitsevaisuus ja yhteisöllisyys ovat monikulttuurisessa koulussa ensisijaisen tärkeää. Monikulttuurisena yhteiskuntana Suomen olisi luotava kouluhinsa turvallisuutta ja yhteenkuuluvuutta tukeva ilmapiiri, jota vastaajakin peräänkuuluttaa. Kouluissa käytettävät välineet pitäisi muuttaa monokulttuurisista välineistä monikulttuurisiin. (Rautiainen 2005, 93.)

R8: Monikulttuurisen koulun kasvatuksen kivijalkana on oltava yhteisölliseen ja suvaitsevaan ”meidän kouluun” leimautuminen.

Yksi vastaajista kertoo, kuinka moniammatillinen yhteistyö ja lapsikeskeinen ajatusmaailma ovat tärkeitä yhteisöllisessä koulussa. Hänen mielestään opettajat eivät ole yksinään kasvatusvastuussa työyhteisössä.

R18: Jokainen koulu yhteisön aikuinen sitoutetaan kasvattamaan ja toimimaan yhteisön jäsenenä työnimikkeestään huolimatta. Korostetaan, että jokainen työntekijä on koulussamme **lasta** varten!

Erään rehtorin mielestä yhteisöllisyys näkyy siinä, että kaikilla opettajilla on yhteinen linja. Tämä rehtori kertoo, että heidän koulussaan opettajat eivät keskity vain omiin oppilaisiinsa vaan ottavat toiminnassaan ja työssään huomioon kaikki koulun oppilaat.

R19: Yhteisöllisyys näkyy koulussamme opettajien yhtenäisenä linjana. Ei ole vain ”minun oppilaani” ja ”toisen oppilaat”, vaan kaikki ovat meidän oppilaitamme. Pidämme huolta kaikista. Vastapuolena kaikille pätee samat säännöt ja rangaistukset niin tarvittaessa.

9.2 Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö

Kyselyssä kartoitettiin, miten alakouluissa tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa. Pyysimme vastaajia kertomaan käytännön esimerkkejä toimintatavoista. Yhteistyön muodot olivat hyvin samanlaisia kaikissa kouluissa.

Lähes kaikki vastaajista kertoivat koulussaan toimivasta vanhempainyhdistyksestä. Vanhempainyhdistyksen toimenkuvaan kuului virkistys- ja kulttuuritoiminnan tukeminen monella tavalla. Se järjestää muun muassa diskoja, kerää erilaisin tempauksin rahaa koulun retkiä varten, kustantaa kuljetuksia eri kulttuuri-kohteisiin, jakaa kirja- ja rahastipendejä ja hankkii välituntivälineistöä. Eräässä koulussa vanhempainyhdistyksen kerrottiin ylläpitävän perhefoorumitoimintaa.

R9: Koulussamme toimii aktiivinen vanhempainyhdistys, jossa on aina mukana opettajajäsen. Vy kerää erilaisin tempauksin rahaa koulun yhteisiä retkiä varten, sekä järjestää oppilaiden vanhemmille suunnattuja tilaisuuksia.

Stakesin ja Suomen Vanhempainliiton yhteisesti toteutetussa Internet-kyselyssä selvitettiin keväällä 2008 peruskoulujen vanhempainyhdistysten osallisuutta koulujensa kehittämiseen. Stakesin kyselyssä saadut tulokset vanhempainyhdistyksien toimintavoista olivat hyvin samankaltaisia kuin omat kyselyvastauksemme Turun alakouluista. Yhdistysten tärkeimpiä toimintamuotoja Stakesin

kyselyssä olivat varainhankinta sekä teemapäivien ja koulun juhlien, retkien ja leirikoulujen järjestäminen. Koulun tilojen ja piha-alueiden suunnittelu kuului myös olennaisesti yhdistysten toimintaan. Stakesin kyselyvastauksista suurin osa (71 %) oli peruskoulun alaluokilta, joten toimintaa voi verrata oman kyselymme tuloksiin. (Rimpelä, Metso, Saarinen & Wiss 2008,3.)

Muina tärkeinä yhteistyömuotoina pidettiin vanhempainiltoja, vanhempainvartteja ja kehityskeskusteluja.

R4: Luokanopettajat järjestävät lukuvuosittain vaihtelevan määrän vanhempaintapaamisia. Opettaja voi valita itse, millaisia vanhempaintapaamisia tahtoo järjestää. Sekä vanhempainvartit, kehityskeskustelut että myös erilaiset vanhempainilat ovat suosittuja. Toisinaan on myös ohjelmallisia vanhempainiltoja, joissa lapset esittävät ohjelmaa.

Launonen ja Pulkkinen (2004, 93) kertovat, että tutkimusten mukaan vanhemmat pitävät tärkeimpinä yhteistyömuotoina henkilökohtaisia keskusteluja opettajan kanssa ja yhteydenpitoa oppilashuoltoon. Aineistossamme korostui opettajan ja vanhempien yhteydenpidon eri muodot, mutta kukaan vastaajista ei maininnut vanhempien yhteydenpidosta koululääkäriin, kuraattoriin tai muuhun oppilashuoltopalvelujen henkilöstöön. Suullisten vuorovaikutuskanavien ohella mainittiin kirjallisia yhteydenpidon muotoja, kuten Wilma-järjestelmä, vanhemmille toteutetut kyselyt ja kuukausiraportit. Kouluissa järjestettiin myös monenlaisia tapahtumia ja teemapäiviä yhdessä vanhempien ja oppilaiden kanssa esimerkiksi pihamarkkinat, avoimien ovien päivät ja salibandyturnaukset. Perheille tarjottiin myös erilaisia kerhoja ja teemailtoja kuten isien ja lasten äitienpäiväaskartelu.

10 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA

10.1 Osallisuuden näkymät Turun alakouluissa

Tutkimuksemme tehtävänä oli selvittää miten Turun alakouluissa osallistetaan lapsia ja mitä vaikuttamismahdollisuuksia lapsilla on koulun arjessa. Lisäksi kartoitimme kodin ja koulun yhteistyön eri muotoja sekä yhteisöllisyyden näkymistä koulun toiminnassa.

Koulu on paikka, jossa lapset opettelevat demokraattista päätöksentekoa ja kansalaisvaikuttamista. Koulun tulisi tarjota oppilaille mahdollisuus vaikuttaa ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti heille tärkeissä asioissa. Osallistaminen lähtee pienistä asioista kuten siitä, että lapset saavat vaikuttaa luokan pulpettijärjestykseen. Tämä saattaa tuntua joistain turhalta toiminnalta ja väkinäiseltä lasten osallistamiselta. Aineistostamme nousi esiin erään rehtorin pohdinta siitä, kuinka vaikeaa on löytää koulusta aidosti osallistavaa ja demokraattista toimintaa. On totta, että parhaimmillaan demokraattinen vaikuttaminen näkyy aktiivisena oppilaskuntatoimintana, mutta sitä voidaan harjoittaa myös pienemmällä vaivalla ja vaikutuksella. Pohdimme, että jos koulu ei kykene järjestämään edes tällaista lyhytkestoista ja näennäisesti vähäistä vaikuttamista harjoittavaa toimintaa, niin missä lapset ja nuoret oppivat demokraattisen vaikuttamisen taidon.

Suurella osalla Turun alakouluista on aktiivista oppilaskuntatoimintaa. Kyselyyn vastanneista 23 koulusta 15 toimii oppilaskunta tai vastaava. Tulosten valossa oppilaskuntatoimintaa on siis 65 % Turun alakouluista. Emme kuitenkaan saaneet vastausta 11 koulusta. Pohdimme johtuiko vastaamattomuus siitä, että näissä kouluissa ei aktiivisesti osallisteta lapsia esimerkiksi oppilaskuntatoiminnan muodossa. Mietimme, olisiko kyselytulos muuttunut päinvastaiseksi, jos myös nämä koulut olisivat vastanneet.

Turun alakoulujen oppilaskuntien yleisin tehtävä on erilaisten teemapäivien ja -viikkojen sekä juhlien järjestäminen. Sen sijaan opetukseen ja koulun arkeen liittyvät vaikuttamismahdollisuudet ovat vähäisiä. Mielestämme on hyvä, että oppilaat haluaisivat vaikuttaa aktiivisesti koko koulua koskeviin asioihin kuten

oppiaineiden tuntijakoon. Eräs vastaajistamme totesi, kuinka vaikuttamalla koulun asioihin lapset oppivat demokraattista päätöksentekoa. Hän toi esiin myös näkökulman, että vaikuttamisen kautta lapsi oppii, etteivät asiat aina toteudu oman tahdon mukaisesti.

Vuonna 2007 perusopetuslakiin tuli muutos, jonka tarkoituksena on korostaa oppilaiden vaikutusmahdollisuuksien ja ennen kaikkea osallistamisen merkitystä kouluissa. Lisäksi tavoitteena on yhtenäistää oppilaskuntien toimintaa. Yllätyimme, että yleisin syy oppilaskuntien puuttumiseen Turun alakouluissa on oppilaskuntatoiminnan kokeminen tarpeettomaksi. Oppilaskuntatoiminnalla on kuitenkin tärkeä merkitys kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta. Lisäksi sillä voi olla kouluhyvinvointia parantava vaikutus. (Lakiehdotus perusopetuslain muutoksesta 19.10.2006.) Oppilaskunta toimii oppilaiden yhteisenä keskustelufoorumina ja mahdollistaa vuoropuhelun koulun aikuisten sekä kunnan päättäjien kanssa. Hyvänä jatkumona oppilaskuntatoiminnalle voidaan pitää Lasten Parlamenttia.

Kansalaisvaikuttamisen lisäämiseen on puututtu 2000-luvulla erilaisilla lakimuutoksilla. Opetussuunnitelmien ja opettajakoulutuksen uudistamisella sekä opettajien täydennyskoulutuksella katsotaan olevan positiivinen vaikutus kansalaiskasvatukseen. Uudistukset ovat parhaillaan saamassa jalansijaa suomalaisessa koulujärjestelmässä, joten ne vaativat opettajien ja rehtoreiden sitoutumista asiaan. (Suutarinen 2006, 6-7.) Lasten osallistaminen jakaa selkeästi mielipiteitä Turun alakouluissa. Mielipiteet lasten osallistamisesta kohtaan vaihtelevat koulun työyhteisön sisällä arkuudesta ja välinpitämättömyydestä toisten aktiivisuuteen ja innostukseen.

Erilaisissa tutkimuksissa, kuten Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu - kehittämishankkeessa, tuli ilmi opettajien negatiivinen asennoituminen oppilaskuntatoimintaa kohtaan. Aineistostamme ei suoranaisesti noussut esille opettajien negatiivinen asenne oppilaiden osallistamisesta ja oppilaskuntatoiminnasta. Vastaajat luettelivat erinäisiä syitä oppilaskuntatoiminnan puuttumiseen, kuten resurssipula ja puutteelliset ohjeet. Lisäksi aineistosta kävi ilmi, että joissain kouluissa ei ole keskusteltu työyhteisön suhtautumisesta lasten osallistamiseen.

Mielestämme nuorten suhtautuminen poliittista vaikuttamista kohtaan on muuttunut 70-luvun aktiivisista radikaaleista 90-luvun epäpoliittisiin identiteettiään etsiviin nuoriin. Koemme, että 80–90-luvuilla oppilaille ei annettu mahdollisuuksia demokraattiseen vaikuttamiseen ja päätöksentekoon. Tästä voi johtua nykynuorten passiivinen asennoituminen yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tämä saattaa näkyä muun muassa alhaisena äänestysinnostuksena.

Osa alakoulujen rehtoreista ei vastannut kyselyymme lainkaan ja useiden vastanneiden rehtorien kohdalla vastaukset olivat suppeita. Mietimme, johtuiko vastaamattomuus siitä, etteivät aika ja energia riittäneet lomakkeemme täyttämiseen. Toisaalta vastaamattomuus voi kertoa välinpitämättömyydestä ja mielenkiinnon puutteesta kouluissa tapahtuvaa, osallistavaa toimintaa kohtaan. Vai onko kaiken takana mahdollisesti opettajien negatiivinen ja vanhanaikainen asennoituminen? Pohdimme, toimitaanko Turun alakouluissa edelleen osittain opettajakeskeisesti, josta suomalaista koulujärjestelmää on yleisesti arvosteltu.

Puutteellisista vastauksista huolimatta, saimme käsityksen, että oppilaat pystyvät vaikuttamaan moniin asioihin Turun alakouluissa. Vaikka oppilaskunnan vaikuttamismahdollisuudet ovat rajalliset, lapsia osallistetaan muilla keinoin koulun arjessa. Osallistamisen apuna eräässä koulussa toimii muun muassa Tsät-tis-liitutaulu, joka antaa oppilaille mahdollisuuden vapaaseen ideointiin ja palautteen antamiseen. Muita hyviä ja luovia osallistamiskeinoja ovat esimerkiksi Wäiski-TV ja Talent-show, joiden toiminnassa oppilailla on aktiivinen rooli.

Jäimme pohtimaan lasten osallisuutta erityiskouluissa. Omasta aineistostamme nousi esiin erityiskoulussa opiskelevien lasten vähäiset vaikuttamismahdollisuudet. Erityiskoulun kasvatuksessa painottuu aikuislähtöinen toiminta, jonka avulla halutaan turvata lasten tasapainoinen arki. Ymmärrämme, että erityistä tukea tarvitseville lapsille on tärkeää selkeät säännöt ja rutiinit, joista poikkeaminen voi vaikuttaa haitallisesti lasten toimintaan. Jäimme miettimään, voidaan-ko tähän syyhyn vedoten ohittaa osallistava toiminta erityiskoulussa. Osallistamisen toteuttaminen erityiskoulussa vaatii todennäköisesti enemmän panostusta. Mielestämme erityiskoulujen kohdalla osallisuutta tulisi lisätä pienin, mutta

varmoin askelin. Kaikille lapsille tulisi tarjota yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa.

Aineistomme perusteella voimme todeta, että kouluissa on tarvetta koulusosionomille. Sosionomin toimenkuvaan koulussa voisi kuulua muun muassa oppilaskuntatoiminnan järjestäminen, johon opettajien resurssit eivät tutkimustulostemme pohjalta näytä aina riittävän. Lisäksi koulusosionomi pystyisi kehittämään kodin ja koulun välistä yhteistyötä sekä vahvistamaan yhteistyötä eri tahojen välillä.

10.2 Yhteisöllisyyden merkitys Turun alakouluissa

Yhteisöllisyys näkyy Turun alakouluissa niin erilaisten projektien myötä kuin jatkuvana yhteistyönä eri tahojen kuten päiväkotien, seurakunnan ja vanhempainyhdistysten kanssa. Tutkimustulostemme perusteella lähes kaikissa Turun alakouluissa toimii vanhempainyhdistys. Vanhempainyhdistyksen toimenkuvaan kuuluu virkistys- ja kulttuuritoiminnan tukeminen. Mielestämme on tärkeää, että vanhemmat haluavat olla aktiivisesti tukemassa koulun arkea. Koulu muodostaa kodin rinnalla lasten jokapäiväisen kehitysympäristön ja vaikuttaa näin osaltaan lasten sosiaaliseen, kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on välttämätöntä, jotta eri kehitysympäristöt muodostavat ehjän kokonaisuuden ja jatkumon. (Bardy ym. 2003, 69.)

Mietimme, onko kouluyksikön koolla merkitystä yhteisöllisyyden syntymiseen. Vuosina 1995–1999 lakkautettiin 501 koulua, joista suurin osa oli syrjäkylien pieniä kouluja. Koulujen koko sekä ryhmäkoot ovat kasvaneet. Isoissa kouluissa syntyy helposti vaikeasti hallittavia ongelmia. (Bardy ym. 2003, 76.) Ryhmäkojen kasvulla on havaittu olevan negatiivinen vaikutus luokan ilmapiiriin (Solantaus ym., 1999, Bardy 2003, 77 mukaan). Ylisuuret ja vaihtuvat ryhmät luovat otolliset puitteet myös koulukiusaamiselle (Karvonen ym. 2000, Bardy ym. 2003, 78 mukaan).

Mielestämme pienissä kouluyksiköissä on helpompi luoda yhteisöllistä ilmapiiriä, jonka johdosta esimerkiksi ryhmäytyminen sujuu nopeammin ja helpommin.

Erään vastaajan mukaan pienessä maalaiskoulussa yhteisöllisyys toteutuu luonnostaan muun muassa yhteisinä pihaleikkeinä. Tämä kuvastaa mielestämme hyvin pienen koulun etuja verrattuna suureen kouluun. Eräs vastaajamme kommentoi, että pienessä koulussa henkilökunnan aika ei riitä kaikkeen. Henkilöstöresurssien vähentäminen on siis niin pienien kuin suurien koulujen ongelma.

Pohdimme, näkyykö yhteisöllisyys tiiviimmin monikulttuurisissa kouluissa. Monikulttuurisuuden rakentaminen yhteiskunnassamme on vielä osittain alkutekijöissä. Suvaitsemattomuus eri kulttuuritaustan omaavia henkilöitä kohtaan on yleistä. Taustalla vaikuttaa pelko. Pelko on sitä vahvempi, mitä vähemmän ihminen on itse tietoinen omista tunteistaan ja kokemuksistaan. (Bardy ym. 2003, 128.)

Mielestämme on tärkeää, että monikulttuurisen taustan omaavat lapset tuntisivat itsensä hyväksytyiksi päiväkodeissa ja kouluissa. Lapsi kehittyy suhteessa niihin ihmisiin ja toimintoihin, joita eri kasvuympäristöt tarjoavat (Bardy ym. 2003, 69). Monikulttuurisessa koulussa työskentelevä rehtori totesi, että koulun kasvatuksen kivijalkana on oltava yhteisölliseen ja suvaitsevaiseen ”meidän kouluun” leimautuminen. Tämä kertoo siitä, kuinka tärkeää on luoda kouluihin yhteenkuuluvuutta tukeva ilmapiiri.

Yhteisöllisyys ei synny itsestään eikä sitä voi myöskään tilata valmiina ohjelmalla verkkokaupasta. Kouluissa tarvitaan halua ja taitoa keskustella asioista avoimesti, jotta voidaan saavuttaa yhteisöllisyyttä tukeva ilmapiiri. Tavoitteena tulisi olla kaikkien yhteinen koulu, jossa kunnioitetaan ja kuunnellaan toisia.

10.3 Tutkimuksen luotettavuus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta ei voida mitata samalla tavalla kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kun on kyse laadullisesta tutkimuksesta, luotettavuuden arviointiin ei ole annettu selkeitä ohjeita. Siitä huolimatta tutkimuksen reliabeliutta ja validiutta pitää arvioida jollain tavoin. Tutkimusta on yleisesti tarkasteltava kokonaisuutena, jolloin sen koherenssi painottuu. Määräl-

lisessä tutkimuksessa mittareiden luotettavuutta voidaan sen sijaan testata erilaisin tilastollisin menettelytavoin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135; Hirsjärvi ym. 2004, 216.)

Tämä oli ensimmäinen tekemämme laaja tutkimus, joten kohtasimme erinäisiä haasteita tutkimuksen toteuttamisessa. Koimme kyselylomakkeen laatimisen haasteelliseksi niin sisällöllisesti kuin teknisesti. Yhteistyökumppanillamme ja ohjaavilla opettajillamme oli eri näkemykset siitä, kuinka laaja kyselymme pitäisi olla. Yhteistyökumppanimme Anu Oittinen halusi selvittää lyhyesti ja ytimekkäästi Turun alakoulun lasten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien tilanteen. Ohjaavat opettajamme korostivat meille, että kyselymme tulisi olla laajempi, jotta saisimme riittävästi aineistoa opinnäytetyöhömmme.

Lopullisessa kyselylomakkeessa oli yhdeksän avointa kysymystä. Oittisen mielestä kysymysten määrä oli edelleen suuri, vaikka olimme jo supistaneet kyselyämme. Hän kehotti meitä varautumaan siihen, että saamme mahdollisesti negatiivista palautetta kyselymme laajuudesta. Osa vastaajista kommentoi, että kyselymme oli liian laaja. Heidän mielestään rehtoreilla ei ole resursseja vastata pitkiin, monia avoimia kysymyksiä sisältäviin kyselyihin. Vehkalahden (2008, 48) mukaan vastaajissa on alkanut ilmetä vastausväsymystä, koska kyselyiden määrä on jatkuvasti kasvanut. Hänen mielestään vastaaminen tulisi tehdä mahdollisimman helpoksi, koska harva jaksaa käyttää aikaa pitkien lomakkeiden täyttämiseen.

Kyselylomakkeen laadinnassa tulee kiinnittää huomiota muun muassa kysymysten lukumäärään ja lomakkeen pituuteen. Lomakkeen ollessa liian pitkä, vastaajat voivat vastata huolimattomasti tai jättää vastaamatta kokonaan. (Aaltonen & Valli 2001, 100.) Tutkimustuloksiimme vaikutti se, että lähettämistämme 34 kyselystä saimme takaisin 23. Käytyämme aineistoamme läpi, totesimme, että useat rehtorit olivat vastanneet lyhyesti. Monet rehtoreista olivat myös jättäneet vastaamatta kokonaan osaan kysymyksistä.

Vallin (2001, 100) mukaan kysymysten muodolla on eniten vaikutusta tutkimustuloksiin ja sitä kautta tutkimuksen luotettavuuteen. Tulokset vääristyvät helpos-

ti, jos vastaajat eivät käsitä kysymyksiä samalla tavalla kuin tutkija on ajatellut. Eräs rehtoreista antoi palautetta, että osa kysymyksistä oli hänen mielestään epäselviä. Joissain kysymyksissä rehtorit olivat vastanneet niin laajasti, että seuraavissa kysymyksissä heidän vastauksensa olivat niukkoja tai he olivat jättäneet vastaamatta kokonaan. Näissä tapauksissa rehtorit kehottivat katsomaan edeltäviä vastauksiaan. Pääsääntöisesti vastaajat ymmärsivät kysymykset kuitenkin hyvin. Tutkimustuloksiin voi vaikuttaa se, jos vastaaja muistaa kertomansa asian väärin (Vilka 2005, 162).

Kysymysten järjestyksellä, ulkoasulla ja selkeillä vastausohjeilla on vaikutusta vastaustuloksiin. Mielestämme kysymykset etenivät lomakkeessamme loogisesti. Kiinnitimme huomiota siihen, että lomakkeen alussa oli niin sanottuja lämmitelykysymyksiä, joihin rehtoreiden oli helppo vastata. Lomakkeen loppuun sijoitimme arkaluontoisemmat kysymykset. Olimme jättäneet lomakkeesta pois johdattelevat kysymykset, joita kyselymme alun perin sisälsi. (Aaltola & Valli 2001, 100.)

Lomakkeen laadinnassa pyrimme siihen, että se olisi helposti täytettävä. Avomille kysymyksille varasimme riittävästi tilaa. Käytimme lomakkeen laatimiseen ja muokkaamiseen paljon aikaa ja testasimme sitä kahdella koevastaajalla. Vilka (2005, 81) painottaa näiden asioiden tärkeyttä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Kaikesta huolimatta joillain rehtoreilla oli vaikeuksia vastata ohjeiden mukaisesti. Osa vastaajista oli poistanut esimerkiksi vastauslaatikot tai teksti oli siirtynyt vahingossa väärään paikkaan. Ymmärsimme, että laatimamme lomake oli osittain puutteellinen. Emme osanneet varautua kyseisiin ongelmiin, koska koevastaajillamme ei ollut vastaavia vaikeuksia. Vaikka kyselymme sisälsi satunnaisesti virheitä, niiden merkitys ei ole välttämättä suuri tutkimuksen tavoitteiden kannalta katsottuna. Tärkeää on, että tutkija havaitsee tutkimuksessaan ilmenneet satunnaisvirheet ja arvioi niitä. (Uusitalo 1991, 84.)

Tutkimuksemme luotettavuutta paransi, että rehtorit saivat vastata kyselylomakkeeseen rauhassa ja itselleen sopivana ajankohtana. Kun tutkimus suoritetaan kyselylomakkeella, tutkija ei vaikuta läsnäolollaan tai persoonallaan vastauksiin.

Luotettavuutta parantaa se, että kysymykset on esitetty jokaiselle vastaajalle samassa muodossa. (Aaltola & Valli 2001, 101.)

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä on vaikeaa puhua tutkimuksen yleistämisestä, koska termiä käytetään yleensä kvantitatiivisessa lomaketutkimuksessa (Alasuutari 2001, 251). Kun aineistoa analysoidaan kvalitatiivisesti, lähimmäksi reliabeliuden määritelmää päästään tarkasteltaessa tutkijan toimintaa toisin kuin haastateltavien vastauksia. Silloin keskitytään arvioimaan, kuinka luotettavasti tutkija on analysoinut aineistonsa. Reliabelius käsittää muun muassa sen, onko tutkija huomionnut kaiken aineistonsa ja onko tiedot tallennettu oikein. On tärkeää, että tutkimustulokset kertovat mahdollisimman hyvin tutkittavien ajatusmaailmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkija selostaa tarkasti ja totuudenmukaisesti kaikki tutkimuksensa vaiheet (Hirsjärvi ym. 2004, 217).

Tutkimuksen uskottavuus ja eettiset ratkaisut ovat yhteydessä toisiinsa. Pyrimme tutkimuksessamme noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä, jotta tuloksemme olisivat mahdollisimman uskottavia ja eettisesti oikeita. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 129–130.) Suojasimme vastaajien henkilöllisyyden käyttämällä nimen tai koulun sijaan lyhennettä R. Lisäsimme lyhenteen perään numeron, joka erottaa koulujen rehtoreiden vastaukset toisistaan. Avasimme jokaisen rehtorin vastaukset huolellisesti ja totuudenmukaisesti eettisiä periaatteita kunnioittaen.

Tutkimuksemme onnistui mielestämme suhteellisen hyvin, koska toimeksiantajamme oli tyytyväinen tuloksiin. Hän jäi tosin kaipaamaan puuttuvia vastauksia, joita emme karhuamisesta huolimatta saaneet. Vastausprosentti kertoo tutkimuksen luotettavuudesta. Jos kato on suuri, tutkimustulokset muuttuvat epäedustaviksi. Kyselymme vastausprosentti oli 68, johon olimme tyytyväisiä. Kyselytutkimusten tyypillisin vastausprosentti on nykyään alle 50. (Vehkalahti 2008, 44.) Koimme, että saamamme aineisto antoi meille kattavasti tietoa Turun alakoulujen osallisuuden tilanteesta.

11 LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet:

Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2003. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Gordon, T., Holland, J. & Lahelma, E. 2000. Making Spaces. Citizenship and Difference in Schools. Basingstoke: Macmillan.

Gretschel, A. 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Gretschel, A. 2002. Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Gretschel, A. & Kiilakoski T. 2007. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Hakapaino Oy.

Ikonen, O. & Virtanen, P. 2007. Erilainen oppija – yhteiseen kouluun. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karvonen, S., Hermanson, E., Sauli, H. & Harris, H. 2000. Lasten ja nuorten hyvinvointi 1990-luvulla. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Launonen, L. & Pulkkinen L. 2004. Koulu kasvuyhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lillestøl, K. 1998. Porsgrunnin malli. Lasten ja nuorten järjestelmällinen osallistuminen päätöksentekoon: aatepohja, konkreettiset toimet/menetelmät ja tulosten arviointi vuosien 1991–1995 työstä Porsgrunnin kunnassa. Suom. A.-I., Heikkinen. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Luukkainen, O. & Valli, R. 2005. Kaksitoista teesiä opettajalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Manninen, J. 2008. Matkalla osallisuuteen. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu – kehittämishankkeen vaikuttavuuden arviointi. Helsinki: Yliopistopaino.

Miettinen, S. 2010. Nuoret vaikuttajat. Lasten parlamentin toiminta käynnistyi tunnin mittaisella kokouksella. Kaupunkilehti Aamuset 17.3.2010.

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Ora, U. 2009. Lapset vaaleilla parlamenttiin. Pelastakaa lapset 4/2009, 26–29.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Raportti 7. Helsinki: Multiprint.

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Perusopetuslaki 21.8.2008/628.

Rautiainen, A. 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsinki: Yliopistopaino.

Rimpelä, M., Metso, T., Saaristo, V. & Wiss, K. 2008. Vanhempainyhdistysten ja huoltajien osallisuus peruskoulun ja sen oppilashuollon kehittämisessä. Helsinki: Valopaino.

Salmi, R. 2010. Raisiossa lasten parlamentti ensimmäistä kertaa. Kiipeilytelineitä, liikuntasali ja sisävessoja kouluihin, kiitos! Turun Sanomat 16.3.2010.

Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Solantaus, T., Leinonen, J., Somersalo, H. & Punamäki, R.-L. 1999. Child Mental Health in Changing Times: children, families and schools in the grips of economic recession. Poster

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suutarinen, S. 2006. Aktiiviseksi kansalaiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Thomas, N. 2002. Children, Family and the State. Decision-making and Child Participation. Bristol: The Policy Press.

Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 2. painos. Porvoo: WSOY.

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Elektroniset lähteet:

Amnesty International 2007-2009. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Viitattu 3.11.2010. www.amnesty.fi > Mitä teemme > Tietoa Amnestystä > Mitä ovat ihmisoikeudet? > Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.

eNorssi 2005. Nuoret kansalaiset vaikuttavat Kempeleen Pikkuparlamentissa. Viitattu 6.4.2010 www.enorssi.fi > Hankkeet > Kansalaisvaikuttaminen > Haastattelut ja artikkelit > Kempeleen pikkuparlamentti.

European Agency for Development in Special Need Education 2010. Key Principles for Promoting Quality in Inclusive Education – Recommendations for Policy Makers Viitattu 8.11.2010 www.european-agency.org Home > Publications > eReports > Key Principles for Promoting Quality in Inclusive Education – Recommendations for Policy Makers > Key Principles for Promoting Quality in Inclusive Education – Recommendations for Policy Makers.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta. Viitattu 3.11.2010 www.finlex.fi > Hallituksen esitykset > 2009 > HE 109/2009.

Hansen, P. 2007. Yhteiskunnallista opettajuutta etsimässä. Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa – hankkeen loppuraportti. Viitattu 7.11.2010 www.enorssi.fi > Hankkeet > Kansalaisvaikuttaminen > Julkaisut > Yhteiskunnallista opettajuutta etsimässä. Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa – hankkeen loppuraportti.

Helsingin kaupungin opetusvirasto 2004. Hesän nuorten ääni. Viitattu 12.4.2010 www.edu.hel.fi > Osallistu ja vaikuta > Hesän nuorten ääni.

Hexagon IT oy 2006-2010. Lasten parlametti. Viitattu 13.10.2010 www.hexagonit.fi > Referenssit > Lasten parlamentti.

Kansanvalta 2007. Kansalaisvaikuttaminen. Viitattu 6.11.2010 www.kansanvalta.fi > Etusivu > Kansalaisvaikuttaminen.

Kansanvalta 2006. Kansalaisvaikuttaminen ja demokratia. Viitattu 6.11. www.kansanvalta.fi > Etusivu > Kansalaisvaikuttaminen > Kansalaisvaikuttaminen ja demokratia.

Kempeleen kunta 2010. Pikkuparlamentti. Viitattu 6.4.2010 www.kempele.fi > Päätöksenteko > Pikkuparlamentti.

Kotkan kaupunki 2010. Lasten parlamentti, Viitattu 19.10.2010 www.meripaivat.com > Nuoriso > Lasten parlamentti.

Lapsiasia 2010a. Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 21.10.2010 www.lapsiasia.fi > Etusivu > Perustietoa > Lapsiasiavaltuutettu Aula.

Lapsiasia 2010b. Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 21.10.2010 www.lapsiasia.fi > Etusivu > Perustietoa > Taustaa.

Lapsiasia 2010c. Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 21.10.2010 www.lapsiasia.fi > Etusivu > Perustietoa > Tehtävät.

Mäntysalo-Lamppu, S 2008. Lasten parlamenttitoiminnan peruskivi on YK Lapsen oikeuksissa. Viitattu 19.10.2010 www.talentia.fi > Jäsenyhdistykset > Sosiaalipedagogit Talentia ry > Yhdistystoiminta > Spiikki 4/2008.

Opetusministeriö 2007. Lasten parlamenttiin haetaan edustajia. Viitattu 19.10.2010 www.minedu.fi > Arkisto > Vuoden 2007 verkkolehdet > 13.9.2007 > Lasten parlamenttiin haetaan edustajia.

Puura, M. 2009. Suomen Lasten Parlamentin seuraava kausi 2009–2011 alkaa – on aika ilmoittautua! Viitattu 17.3.2010 www.kunnat.net > Kuntien tietopankki > Opetus ja kulttuuri > Suomen Lasten Parlamentin seuraava kausi 2009–2011 alkaa – on aika ilmoittautua!.

Raision kaupunki 2010. Lasten parlamentti kokoontui ensimmäisen kerran – kokous Raisio-kanavalla 14.4. Viitattu 18.8.2010 www.raisio.fi > Lasten parlamentti kokoontui ensimmäisen kerran – kokous Raisio-kanavalla 14.4.

Rantala J. & Hansen, P. 2006. Kansalaisvaikuttamishankkeen vaikuttavuus opettajankoulutuksessa – vuoden 2005 toiminnan tarkastelua. Viitattu 7.11.2010 www.enorssi.fi > Hankkeet > Kansalaisvaikuttaminen > Julkaisut > Kansalaisvaikuttamisen edistäminen koulussa ja opettajankoulutuksessa.

Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008a. Suomen Lasten parlamentin kanslia. Viitattu 16.3.2010 www.lastenparlamentti.fi > Valtakunnallinen toiminta > Suomen Lasten Parlamentti yhdistys.

Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008b. Suomen Lasten Parlamentti. Viitattu 17.3.2010 www.lastenparlamentti.fi > Valtakunnallinen toiminta > Suomen Lasten Parlamentti.

Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008c. Lasten Parlamentti kunnassa. Viitattu 17.3.2010 www.lastenparlamentti.fi > Paikallinen toiminta.

Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008d. Lasten Parlamentin perustaminen. Viitattu 17.3.2010 www.lastenparlamentti.fi > Paikallinen toiminta > Lasten Parlamentin perustaminen.

Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008e. Raisiossa tehtiin osallistavan toimintakulttuurin konsultaatio. Viitattu 18.3.2010 > www.lastenparlamentti.fi > Paikallinen toiminta > Raisio.

Suomen Lasten Parlamentti yhdistys 2008f. YK:n lapsen oikeudet. Viitattu 13.5.2010 > www.lastenparlamentti.fi > Valtakunnallinen toiminta > YK:n lapsen oikeudet > Lapsen oikeudet.

Suomen Unicef 2010a. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 16.5.2010 www.unicef.fi > Lapsen oikeuksien sopimus > Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?.

Suomen Unicef 2010b. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 16.5.2010 www.unicef.fi > Lapsen oikeuksien sopimus > Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? > Lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2010. Mitä yhteisöllisyys on? Viitattu 3.11.2010 www.thl.fi > Etusivu > Työn tueksi > Periaatteet > Yhteisöllisyys.

Turun kaupunki 2009. Valta vaihtui valtuustosalissa. Viitattu 14.4.2010 www.turku.fi > Tapahtumat ja vapaa-aika > Turun päivä > Valta vaihtui valtuustosalissa.

Ulkoasiainministeriö 2006. YK:n lapsen oikeuksien komitean viimeisimmät Suomea käsittelevät päätelmät ja suositukset. Viitattu 13.5.2010 www.formin.finland.fi > Ihmisoikeudet > Ihmisoikeussopimukset ja raportit > Voimassa olevat ihmisoikeussopimukset – YK.

Unicef 2009. Kysymyksiä ja vastauksia lapsen oikeuksien sopimuksesta. Viitattu 3.11.2010 www.unicef.fi > Etusivu > Lapsen oikeuksien sopimus > Kysymyksiä ja vastauksia.

Unicef 2010. Kysymyksiä ja vastauksia lapsen oikeuksien sopimuksesta. Viitattu 3.11.2010 www.unicef.fi > Etusivu > Lapsen oikeuksien sopimus > Lasten oikeuksien julistus.

Vaikuttamistaidot 2008. Nuorisovaltuustot ja Lasten Parlamentit. Viitattu 19.10.2010 www.vaikuttamistaidot.fi > Demokratia > Demokratiatoiminta > Nuorisovaltuustot ja Lasten Parlamentit.

Hyvä vastaaja,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Turun ammattikorkeakoulusta ja teemme opin-
näytetyötämme Aktiivinen ja turvallinen koulupäivä -hankkeeseen. Tämä kartoitus-
kysely on olennainen osa oppinäytetyötämme.

Turussa on tehty aloite Lasten Parlamentin perustamista. Lasten Parlamentti on kou-
lun oppilaskunnan jatkumo koko kunnan tasolle, jonka tarkoituksena on saada lap-
set keskustelemaan yhdessä heille tärkeistä asioista. Lisäksi lapset pääsevät toimin-
nan avulla kontaktiin aikuisten päättäjien kanssa. Lasten Parlamentin avulla ediste-
tään lapsen kuulemista ja osallistamista sekä lapsen oikeuksien toteutumista.

Lasten Parlamentin valmistelua varten on hyvä saada kartoitettua, miten Turun ala-
kouluissa tällä hetkellä osallistetaan lapsia ja minkälaisia käytäntöjä on jo olemassa.
Toivomme saavamme tiedon kaikista alakouluista.

Pyydämme, että lähetätte täytetyn kyselylomakkeen sähköpostitse Anu Oittiselle
(anu.oittinen@turku.fi) **16.4.2010 mennessä**. Tarvittaessa voitte kysellä lisätietoja
häneltä.

*"Monipuolinen vuorovaikutus kaiken lähellä olevan humaanin ja materiaa-
lisen kanssa tekee lapsesta ja nuoresta pätevän, toivotun, tarpeellisen ja
vastuutakantavan kanssaeläjän hänen itsensäkin mielestä. Lapsi ja nuori
kasvat osaksi yhteisöä ja ympäristöä, eikä sen ulkopuolelle - vain sitä
kuluttamaan."*

Anu Gretschel

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen,

Katri Rämö ja Riia Viherkoski

Sosionomiopiskelijat

Lasten osallistaminen alakouluissa – kartoituskysely

Vastausohje:

Vastatkaa monivalintakysymykseen rastittamalla oikea vaihtoehto ja avoimiin kysymyksiin mahdollisimman kattavasti. Vastaattehan kaikkiin kysymyksiin.

1. Toimiiko koulussanne oppilaskunta, oppilasparlamentti tai vastaava?

- 1 EI ()
- 2 KYLLÄ ()

Jos vastasitte **KYLLÄ**, niin millä nimellä oppilaskunta, oppilasparlamentti tai vastaava toimii, miten se muodostetaan (edustajien valinta), mitkä ovat sen tehtävät ja miten se toimii yhteistyössä luokkien kanssa? Ovatko lasten vaikuttamismahdollisuudet parantuneet edellä mainittujen kanavien myötä? Miten?

Jos vastasitte **EI**, niin mitkä asiat koulussanne ovat estäneet oppilaskunnan tai vastaavan toimielimen käynnistämisen ja kehittämisen?

- 2. Miten muuten kuin edellä mainituin tavoin lapset huomioidaan koulunne päivittäisen toiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa? Kertokaa mihin kaikkiin asioihin lapset saavat vaikuttaa ja miten.**

- 3. Onko lasten osallisuuden parantamiseksi perustetuilla toimielimillä mielestänne realistisia mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon koulussa? Perustelkaa vastauksenne.**

**4. Millainen on mielestänne lasten osallisuutta tukeva ja aktivoiva koulu-
ympäristö?**

5. Miten yhteisöllisyys näkyy koulussanne?

6. Miten koulussanne tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa? Kertokaa esimerkkejä käytännön toimintatavoista.

7. Miten työyhteisössänne suhtaudutaan lasten osallisuuden vahvistamiseen?

8. Onko tiedossanne hankkeita tai projekteja, joilla on parannettu lasten osallisuutta kouluissa? Kertokaa niistä lyhyesti.

9. Mitä kehittämissuhteita teillä olisi lasten osallisuuden parantamiseksi?

Yhteystietonne mahdollista kyselylomakkeen tietojen täydentämistä varten:

Nimi:
Koulu:
Puhelinnumero:
Sähköposti:

Terveiset kyselylomakkeen tekijöille:

Pienilläkin teoilla on suuret siivet...

Yhteenveto osallisuuskyselystä

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2010

Katri Rämö Riia Viherkoski

LASTEN OSALLISUUS ALAKOULUISSA

– yhteenveto kyselystä

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SISÄLTÖ

- 1 OPPILASKUNTATOIMINTA KOULUISSA**
- 2 MUU KOULUISSA NÄKYVÄ OSALLISUUS**
- 3 AJATUKSIA LASTEN REALISTISISTA VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUKSISTA PÄÄTÖKSENTEOSSA KOULUSSA**
- 4 MIELIPITEITÄ LASTEN OSALLISUUTTA TUKEVASTA JA AKTIVOIVASTA KOULUYMPÄRISTÖSTÄ**
- 5 YHTEISÖLLISYYDEN NÄKYMINEN KOULUSSA**
- 6 VANHEMPIEN KANSSA TEHTÄVÄ YHTEISTYÖ**
- 7 TYÖYHTEISÖN SUHTAUTUMINEN LASTEN OSALLISUUDEN VANHVIKAMISEEN**
- 8 HANKKEITA TAI PROJEKTEJA JOILLA ON PARANNETTU LASTEN OSALLISUUTTA KOULUISSA**
- 9 KEHITTÄMISEHDOTUKSIA LASTEN OSALLISUUDEN PARANTAMISEKSI**

1 OPPILASKUNTATOIMINTA KOULUISSA

Kouluissa toimivat oppilaskunnat, oppilasparlamentit tai vastaavat:

Kyllä-vastauksia: 15

Ei-vastauksia: 8

Oppilaskuntia: 8

Oppilasparlamentteja: 6

Kouluparlamentti: 1

Syitä oppilaskunnan tai vastaavan puuttumiseen:

- aikapula (koulu keskittyy perusopetukseen)
- oppilaskuntatoimintaa ei ole ollut perinteisesti alakouluissa ja pienten oppilaiden on vaikea hahmottaa suuria kokonaisuuksia
- ei ole koettu tarvetta ja kukaan ei ole ehdottanut
- tarvittava alkusysäys on puuttunut ja ehkä myös ohjeet toiminnan käynnistämiseksi
- pieni koulu, henkilökuntaa ei riitä kaikkeen toimintaan
- koulu on ns. ESY-koulu, jossa kaikki oppilaiden voimavarat on suunnattava opiskeluun ja jätettävä kaikki ylimääräinen pois → toiminta olisi enemmän silmänlumetta kuin todellista asioiden eteenpäin viemistä.
- toimintamallit hukassa, kun on kyseessä uusi koulu
- yhtenäiskoulussa oli vireillä oppilaskuntatoiminnan aloittaminen myös alakoulussa, mutta yläkoulun siirtyessä, prosessi keskeytyi
- monikulttuurisessa koulussa suurin haaste ja ajanviejä on suomen kielen opettaminen

Oppilaskunnan tai vastaavan muodostuminen:

- luokka äänestää edustajansa ja edustajiksi pyritään valitsemaan tyttö ja poika
- edustajiksi voidaan valita myös yksi edustaja ja yksi varaedustaja

- koulusta riippuen edustajat valitaan lukuvuodeksi, kaksivuotiskaudeksi tai koko alakoulun ajaksi

Oppilaskunnan tai vastaavan toiminta:

- kokoontuu yleisesti ottaen noin kerran kuukaudessa, osassa myös kerran viikossa
- toiminnassa voi olla mukana vastuuopettaja(t) tai rehtori
- oppilaskunnan mielipidettä kysytään moniin asioihin mm. kouluruokailun ja – pihan kehittämiseen, välituntivälineistön hankintaan, Talon Päivän ruokaan, koulun sääntöihin
- oppilaskunta pitää päivänavauksia ja suunnittelee teemapäiviä
- oppilaskunnalla voi olla aloitelaatikko, johon voi jättää ideoita oppilaskunnan käsiteltäväksi
- oppilaskunnalla voi olla myös ilmoitustaulu tai radio, jotka tiedottavat oppilaskunnan asioista
- oppilaskunnan hallitus päivystää välitunneilla, jolloin oppilaat voivat tulla kertomaan erilaisista asioista kuten koulukiusaamisesta
- oppilaskunta tekee kyselyitä liittyen muun muassa kouluviihtyvyyteen, ruokailuun ja turvallisuuteen
- edustajat kuljettavat viestiä luokan ja oppilaskunnan välillä → luokkien edustajat esittelevät kokousten tulokset luokissaan ja keräävät luokista mielipiteitä oman luokkansa esityksiksi oppilaskunnan kokouksiin
- toiminnan myötä oppilaat ovat saaneet oppia, että aktiivisuus ja vaikuttaminen päätöksentekoon on kansalaisen oikeus

2 MUU KOULUISSA NÄKYVÄ OSALLISUUS

Asioita, joihin lapsilla on vaikuttamismahdollisuus

- retket
- kerhot
- tapahtumat

- valinnaisaineet
- oppilaat valitsevat hymypatsaan ja stipendien saajat
- koulupihan suunnittelu
- liikuntatuntien sisältö
- luokkaretkien kohteet
- välituntimusiikin valinta ja välituntileikittäjät
- erilaiset kilpailut kuten parhaiten käyttäytyvä luokka ja Tämä Toimii-kilpailu
- oppilaskunnan logon valinta
- kummiluokat ja – oppilaat
- kirjapolkutoiminta
- Tsättis-liitutaulu
- Wäiski-TV
- Talent-show
- Unicef-kävely

3 AJATUKSIA LASTEN REALISTISISTA VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUKSISTA PÄÄTÖKSENTEOSSA KOULUSSA

- OPS, tuntikehys ja resurssit sitovat → lapset voivat vaikuttaa asioihin, jotka eivät vaadi suuria rakenteellisia ja/tai taloudellisia panostuksia
- tavoitteena ei saa olla aikuisten poliittisen järjestelmän imitointi → poliittisten broilereiden kasvattaminen
- lapset oppivat demokraattista päätöksentekoa → he tietävät että äänestystulos ei ole aina oman tahdon mukainen ja on tärkeää saada tulla kuulluksi
- aikuisten opittava yhteisöllinen ajatustapa – kaikkea ei tarvitse heti teillata lasten höpinöinä tai toteutuskelvottomina ideoina

”Hupsu on se, joka ei kuuntele lasten mielipiteitä ja/tai osaa antaa niille arvoa. Lapsillehan tätä tulevaa maailmaa tehdään.”

4 MIELIPITEITÄ LASTEN OSALLISUUTTA TUKEVASTA JA AKTIVOIVASTA KOULUYMPÄRISTÖSTÄ

- turvallinen ja oikeudenmukainen
- ajanmukainen
- motivoiva
- virikkeitä antava
- lapsia kuunteleva ja mahdollisuuksia antava
- kiusaamisvapaa
- erilaiset oppijat huomioon ottava
- vääriäkin valintoja sietävä
- avoin
- lapsennäköinen
- kaikki osallistuvat toimintaan ja noudattavat sääntöjä
- oppilaat kunnioittavat toisiaan
- kannustava
- helposti lähestyttävä

5 YHTEISÖLLISYYDEN NÄKYMINEN KOULUSSA

- erilaiset projektit kuten Comenius-projekti, KiVa Koulu – projekti
- yhteistyö seurakuntien, vanhempainyhdistyksen ja päiväkotien kanssa
- aikuiset puhaltavat yhteiseen hiileen → ei aina välttämättä yhteen ja samaan, mutta oppilaille tuodaan aina yhteinen asia
- yt-aika kerran viikossa antaa mahdollisuuden ja kehottaa spontaaniin aikuisten väliseen yhteistyöhön → avain koko yhteisöllisyyteen

- yhteiset tempaukset kuten siivouspäivä
 - kouluvaaritoiminta
 - pienessä maalaiskoulussa yhteisöllisyys toteutuu myös ihan luonnostaan muun muassa yhteisinä pihaleikkeinä
 - monikulttuurisen koulun kasvatuksen kivijalkana on oltava yhteisölliseen ja suvaitsevaan ”meidän kouluun” leimautuminen
- ”Opettajien yhteinen linja → ei minun oppilaat tai toisen oppilaat vaan meidän oppilaat.”

6 VANHEMPIEN KANSSA TEHTÄVÄ YHTEISTYÖ

- vanhempainyhdistys tukee oppilaiden virkistys- ja kulttuuritoimintaa monella tavalla: diskot, kirja- ja rahastipendit, välituntivälineistön hankinta, teatteri- ja konserttitilaisuuksien sekä kuljetusten kustantaminen
- vanhempainillat, vanhempainvartit ja kehityskeskustelut
- Wilma ja muu kirjallinen vuorovaikutus
- perhefoorumi-toiminta
- myyjäiset, kahvikonseretit, juhlat, tapahtumat, teemapäivät
- nivelvaiheen yhteistyö
- kuukausiraportit
- reissuvihko
- palaverit tarpeen mukaan
- oppilashuoltotapaamiset

7 TYÖYHTEISÖN SUHTAUTUMINEN LASTEN OSALLISUUDEN VANHVISTAMISEEN

- myönteinen
- periaatteessa myönteinen, lisätyötä pelätään
- neutraali

- vaihtelee arkuudesta/välinpitämättömyydestä muutamien aktiivisuuteen ja innostumiseen
- osallisuutta aidosti edistävien toimintojen löytäminen tuntuu joskus haastavalta → taustalla on osaksi toimintakulttuuri, jossa on totuttu siihen, että opettaja määrää kaikesta

”Meillä saavat kaikki kukat ja ideat kukkia!”

8 HANKKEITA TAI PROJEKTEJA JOILLA ON PARANNETTU LASTEN OSALLISUUTTA KOULUISSA

- KiVa Koulu-hanke
- Koulukylä-hanke Ilpoisissa
- Aktiivinen ja turvallinen koulupäivä-hanke
- Lasten Parlamentti
- MOKO-hanke; monikulttuurisuustaitojen kehittäminen kouluuyhteisössä
- muut monikulttuuriset projektit kuten työpajat
- Nuori Suomi-kampanjat
- Maailman koulu
- opetushallituksen POP-hankkeet
- Comenius-projekti
- kulttuuripolku
- Kerttis-lehti, jota tehdään kerhomuotoisesti
- vanhempien oppilaiden pitämät opetustuokiot nuoremmille oppilaille ovat hedelmällisiä, esimerkiksi vieraita kieliä opiskellessa
- pihaleikkiprojektit
- pajapäivät

9 KEHITTÄMISEHDOTUKSIA LASTEN OSALLISUUDEN PARANTAMISEKSI

- lisäkoulutusta opettajille jo lukuvuoden alussa liittyen oppilaskuntatoimintaan
- lasten tietoisuutta omista vaikutusmahdollisuuksista tulisi lisätä
- oppilaskunnan vetäjille pitäisi maksaa korvauksia
- koulupihan viihtyvyyden parantaminen → lapset saisivat suunnitella ja toimia
- oppilaiden osallistuminen koulutarviketilaisuuksiin ja ruokalistojen suunnittelu
- koulujen yhteistilaisuus, johon oppilasparlamentit lähettäisivät edustajat esimerkiksi tenttaamaan opetustoimen virkamiehiä tai luottamushenkilöitä